

Magazin

Detlić

ZA LJUBITELJE DIVLJIH PTICA U SRBIJI

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

9

MART 2015.

ISSN 1821-0708

BROJ

Izlazi dva puta godišnje; Prvi broj magazina Detlić je izšao januara 2009. godine

Kobac
(Accipiter nisus)

Izdaje:

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije

Radnička 20a, 21000 Novi Sad

www.pticesrbije.rs

Glavni urednik:

Slobodan Ivić

e-mail: magazinedetlic@gmail.com

Urednik fotografije:

Katarina Paunović

e-mail: cyberkat74@yahoo.com

www.photobirding.com

Članovi uredivačke redakcije:

Dr Voislav Vasić, Milan Ružić,

Dragan Simić, Goran Sekulić

Lektura:

Jelena Aćimović

e-mail: yelenaacimovic@gmail.com

Dizajn i priprema za štampu:

Slobodan Ivić

Likovno-grafički urednik:

Blažimir Obradović

tel.: 063/8114-928 ✉ ažalb

Štampa:

Štamparija „BOJE“,

Novi Sad, Petefi Šandora 62,

tel.: 021 505 112, 060 6540064

www.stamparijabobe.rs

Tiraž: 500

Naslovna strana:

Kobac (*Accipiter nisus*), ženka / Foto: **Slobodan Ivić**

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

Predsednik DZPPS-a: **Milan Ružić**

Potpredsednik: **Marko Šćiban**

Sekretar: **Sandra Jovanović**

Članovi Upravnog odbora: **Dimitrije Radišić,**

Draženka Rajković, Uroš Pantović

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije je organizacija koja okuplja pojedince i institucije koje se brinu za ptice u Srbiji. Oni čine mrežu aktivnih članova koja uspeva da održava partnerske odnose sa ornitološkim organizacijama širom Evrope putem učestvovanja u zajedničkim projektima. Društvo svoj rad zasniva na proučavanju i zaštiti divljih ptica i njihovih staništa.

Cip – Katalogizacija u publikaciji

Biblioteka Matice Srpske, Novi Sad

598.2(497.11)

Detlić: Magazin za ljubitelje divljih ptica u Srbiji /glavni i odgovorni urednik Slobodan Ivić. '2015, br. 9 -. 'Novi Sad : Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, 2015-..

Ilustr.; 30 cm

Dva puta godišnje

ISSN 1821 – 0708

COBISS.SR-ID 237396743

Sadržaj:

► Zaštita ptica

David Grabovac: Kako su nestali naši krstaši i kako ih vratiti (4)

► Gde žive ptice u Srbiji

Andrej Medved: Nije ravnica ostala bez ptica (7)

Brano Rudić: Beli andeo i druga krila Mileševke (9)

► Vesti i reportaže

Oto Sekereš: Radionica za zaštitu modrovrane (11)

Danilo Đeković: Jezerski rubini (12)

Jasna Jovićević: Zvuk ptica (13)

Dejan Đapić: Vrtić (13)

Slobodan Puzović: Globalni akcioni plan za stepskog sokola (14)

Mirjana Rankov i Atila Agošton: Eko-kamp „TISA 2013“ (15)

Ištván Ham: Praćenje belorepana i krilne markice (16)

Dragiša Gašo Petrović: Soliter za dživđane (17)

Oliver Fojkar: Gradske ptice (18)

Thomas Oliver Mérő: Saradnja vodoprivrede i zaštita ptica u Somboru (19)

Milan Ružić: Međunarodna konferencija o orlu kliktasu (20)

Milan Ružić: Sastanak projektnih partnera u Livnu (20)

Milan Ružić: Prvi Čavkograd u Srbiji (21)

Silvija Šimonić: Parada u čast žđralova (21)

Draženka Rajković: Stepski soko na ivici opstanka (22)

Ištván Ham: Veštačko gnezdo za stepskog sokola (23)

Marko Šćiban: EBCC i IWC sastanak 2013. godine (23)

Milan Ružić: Festival ekoturizma Rusanda 2013. (24)

Nenad Spremo: Bezbedno gnežđenje 2000 parova lasta bregunica kod Prigrevice (24)

Slobodan Knežević: Po drugi put na Suvoj Moravi "Aktivni za prirodu"

Jožef Šihelnik: Šansa za kukuve u Bačkoj Topoli i Malom Iđošu (25)

► Ornitološki asesuari

Voislav Vasić: O ranoj ornitologiji i jednom pupku (26)

► Prikazi

Slobodan Puzović: Ptice Đerdapa (28)

Lorand Vig: Kalendar o pticama (30)

Voislav Vasić: Slano Kopovo (31)

Dragan Simić: Beograd kroz prirodu i vreme (32)

► Izvučeno iz naftalina

Voislav Vasić: Pišta Bači (33)

► Za početnike

Dragan Simić: Moja top tri najegzotičnija mesta za ptičarenje (34)

► Meridijani

Nikola Stojnić: Ptice zemlje kraljičine (36)

Strahinja Petrović: Crni labudovi, beli ibisi i crno-beli vranci u Viktoriji (37)

► Crna hronika

Atila Agošton i Jožef Gergelj: Trovanje žđralova na oranici kod Sanada (38)

► Ptice i mi

Milivoj Vučanović: Ljubav boli (39)

Uredništvo magazina DETLIĆ pruža tačne i ažurirane informacije, međutim, ne snosimo nikakvu odgovornost za lošu, namernu ili nenamernu interpretaciju, kao i zloupotrebu. Mišljenja objavljena kroz članke i fotografije ne odražavaju obavezno i stavove uredništva, odnosno Udržbenja. Sva prava zadržana. Reprodukcija bilo kog segmenta ili celine, uredništva, teksta, fotografija, na bilo koji način ili na bilo kom jeziku nije dozvoljena bez saglasnosti izdavača. Iako se preduzete sve mere, uredništvo se ne može smatrati odgovornim za greške nastale u magazinu.

S. Ivić

Poštovani čitaoci, uvaženi ornitolozi, dragi saradnici

Krajem novembra meseca sam dobio prve materijale za pripremu ovog broja. S obzirom da uveliko kasnimo, bilo je neophodno odmah krenuti sa radom uz angažovanje svih resursa koji su mi bili na raspolaganju. Takođe, neophodno je zadržati postignuti kvalitet, pa se iskreno nadam da će i ovo izdanje biti na visokom nivou. Zato sam odlučio da promene budu minimalne, ali prepoznatljive.

Odlučio sam da promenim e-mail adresu. Imao sam više razloga da to učinim. Neophodno je bilo rasterebiti mog uvaženog prethodnika gospodina Marka Tucakova. Drugi razlog je uskladiti e-mail adresu sa nazivom magazina, učiniti ga prepoznatljivim i lakim za memorisanje, a to je već uveliko praksa u većini vodećih svetskih časopisa. Na kraju, ali svakako ne manje bitan argument je i da e-mail adresa bude konstantna, bez obzira ko se trenutno nalazi na poziciji glavnog urednika. Odabrala sam da to bude: magazindelic@gmail.com Zato pozivam sve dosadašnje i buduće saradnike da u narednom periodu svoje priloge, akcije, sugestije, zanimljive situacije i fotografije kojima će ilustrovati svoje tekstove šalju na gore navedenu adresu. Aktivnim učešćem će direktno uticati na uredničku politiku, obogatiti naredne brojeve magazina Detlića, učiniti ih interesantnim i korisnim.

Sve vreme dok traju pripreme za ovo izdanje Detlića, u radnoj sobi, iako su prozori zatvoreni, čuju se izrazite detonacije i bljeskovi koji potiču od masovne i preterane upotrebe pirotehničkih sredstava. Zaista je neverovatna potreba pojedinaca za ovakvim načinom proslavljanja praznika i dočeka Nove godine. Iz godine u godinu kao da se svi utrkuju da primenjena sredstava budu sve glasnija. Donekle, to se može i podneti da se ova sredstava ne koriste permanentno u toku decembra i januara, čak bez bilo kakvog povoda, u svaku dobu dana i noći. To je period kada jedan broj dece skoro svake godine, ostane bez prsta, šake ili povredi oko, pri čemu postaju doživotni invalidi. Neminovno je očekivati da će takav zdravstveni problem, prouzrokovati promene u ponašanju, otežati samostalan život i nametnuti problem čitavoj društvenoj zajednici.

Takođe, primena ovih naprava i sredstava utiče i na život životinja, a skoro da ne postoji nijedan subjekt koji bi se bavio masovnim poremećajem ponašanja kod životinja, pa tako i stradanjem ptica. Ne treba smetnuti s umu da veliki broj ptica živi u suživotu sa čovekom. One nastanjuju gradove i sela, odnosno uvek su u blizini čovekovih nastambi. Ptice su uplašene, pri čemu pokušavaju da pobegnu sa mesta takvih dešavanja. Međutim, masovna upotreba ovih sredstava praktično im onemogućava da nađu bezbedno mesto. Ptice nekontrolisano lete zbog pretrpljenog straha i zato dolazi do povredivanja. Te povrede mogu biti i smrtonosne, jer treba uzeti u obzir da se radi o zimskom periodu. Česte i neplanirane promene životnog staništa, nedostatak hrane, uz stres koji je fiziološka reakcija na strah, dovodi do pada imuniteta i prouzrokuje čitav niz poremećaja, kako fizičkih, tako i psihičkih. Ove neprirodne situacije, izazyane ne-

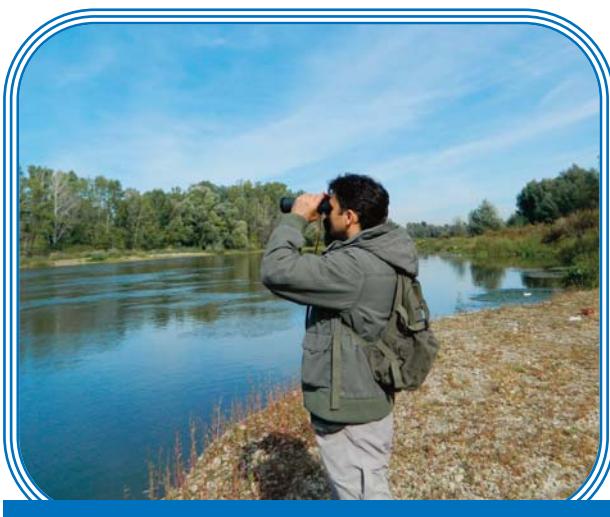
brigom čoveka, će se odraziti na podizanje potomstva u prolećnom periodu.

Posledice nekontrolisane upotrebe petardi i ostalih sredstava koja proizvode zvučne i svetlosne efekte su nesagledive. To je ozbiljan problem kojim ćemo se morati ozbiljno pozabaviti i rešavati u bliskoj budućnosti, pre svega, emancipacijom i ukazivanjem na posledice, a neka ovaj kratak osvrt bude prvi korak u tom smeru.

Vremenski period od prethodnog izdanja do pripreme ovog broja obilovalo je brojnim zajedničkim i pojedinačnim aktivnostima. Zato ovo izdanje sadrži brojne važne podatke, lična iskustva i zanimljivosti za sve pojedince, institucije i druge društvene zajednice koje pokušavaju da obezbede sigurnu budućnost svih ptica i očuvaju prirodna staništa u Srbiji. Čitaoci će imati priliku da pročitaju veliki broj zanimljivih i upotrebljivih tekstova. Ne bih želeo ni jedan članak da favorizujem, smatram da su svi absolutno opravdano našli svoje mesto u ovom izdanju.

Na kraju, nadam se da će i deveti po redu broj, biti oruđe, koje će dati novi impuls ljubiteljima divljih ptica u Srbiji. Permanentan rad, entuzijazam i zalaganje će i u narednom periodu rezultirati značajnim učinkom u zaštiti živog sveta i njihovih staništa, a posebno svih ptica. Nadam se da će svi dobromerni čitaoci prepoznati nesebično uložen trud i vreme autora brojnih tekstova i fotografija, koji su pažljivo odabirani i pripremani za ovo izdanje. Zato Vas pozivam da zajedno uživamo dok pažljivo isčitavamo svaki tekst u izdanju koje je pred Vama.

Vaš urednik, Slobodan Ivić

UGROŽENE VRSTE: Krstaš (*Aquila heliaca*)

Kako su nestali krstaši sa peščare i kako ih vratiti

Ištvan Ham se već 53 godina bavi prstenovanjem ptica. Zvanično je kao prstenovač i ornitolog amater registrovan 1962. godine kao saradnik Zavoda za ornitologiju HAZU u Zagrebu. Kaže da su ptice usmerile njegov životni put i da je zbog njih postao biolog, radio na fakultetu (PMF u Beogradu) i u Pokrajinskom zavodu za zaštitu prirode u Novom Sadu, a danas iz zadovoljstva prati i proučava njemu zanimljive grupe ptica, pre svega ptice vodenih staništa i orlove. Markiranje ptica je oduvek cenio, jer je, kako kaže, na samom početku istraživačkog rada shvatio da je to metoda u proučavanju ptica koja stalno daje važne rezultate o životu ptica i predstavlja javno ogledalo nečijeg rada

Nažlost, Ham je svedok i drastičnih, tužnih i opominjućih priča, koje su, nenačarano, pratile njegov istraživački rad. Jedna od njih je strmoglavo opadanje krhke populacije krstaša u Vojvodini. Ispričao nam ju je, gledajući u svoje terenske beleške od pre nekoliko decenija i kroz svoje fotografije čija vrednost je danas nemerljiva.

Procenjuje se da se u Vojvodini oko 1950. godine gnezdilo oko 30 parova krstaša. Uzoravanjem pašnjaka i nestankom mnogih staništa tekućica, a i kao posledica velikog lovnog pritiska, kao i zbog raznih drugih negativnih uticaja čoveka, 1976. godine znalo se za samo 12 teritorijalnih parova: sedam na Deliblatskoj peščari, četiri na Fruškoj gori, dok se jedan par gnezdio na Vršačkom bregu.

„Na Deliblatskoj peščari sam, u okviru širih ornitoloških istraživanja, u periodu od 1976. do 1984. godine s pažnjom pratilo svaki par krstaša“, prispeća se Ham, iznoseći neumitnu statistiku. „Prve godine ih je bilo sedam, da bi naredne, 1977. jedan bespovratno nestao. Nastavio sam da pratim 6 parova. Uspeh reprodukcije se tokom devet godina praćenja razlikovao, kako po godinama, tako i po gnezdecim lokalitetima, zavisno od sadejtva prirodnih faktora i čovekovih negativnih uticaja. Tako je dva para u toku tih devet godina othranilo osam mladunaca, jedan par šest mlađih, a po jedan par tri, dva, odnosno nijednog mlađog orla. Ukupno je

Foto: Ištvan Ham, krstaš (*Aquila heliaca*)

Juna meseca mlađi krstaši pošto su preživeli period bratoubilačke borbe u gnezdu na rubu nekadašnjeg pašnjaka V. Tilva. Iza mlađih orlova na slici se vidi pašnjak kako obrasta žbunovima gloga. Fotografija je nastala 1984. godine, a danas je na tom mestu neprohodna šikara i glogova šuma

izletelo 27 mlađih krstaša, što daje priraštaj od 0,61 mlađunca po aktivnom paru. Krstaši iz Deliblatske peščare su, u zavisnosti od godine, prirodi podarili od jednog do šest mlađih orlova. Od 44 aktivna gnezda u koja su snesena jaja u tih devet godina, samo iz 20 legala izleteli su mlađi orlovi, što daje nizak uspeh gnežđenja od 45%. Od preostalih 55% neuspešnih gnežđenja, u 23% slučajeva uzrok su bili prirodni faktori: nedostatak hrane, dugotrajne kiše i hladno vreme, a u 32% slučajeva čovek: uznemiravanjem u periodu inkubacije, preoravanjem površina neposredno pored gnezda radi pošu-

mljavanja i setvom kultura za divljač i u jednom slučaju krađom mlađih od potencijalnog sokolara“ - zaključuje Ham.

Naš sagovornik poslednja dva aktivna gnezda u Deliblatskoj peščari obišao je 1986. i u njima je bilo po jedno pile. U periodu od deset godina prstenovao je ukupno 29 krstaša. Četiri prstenovane ptice nađene su u Mađarskoj, među njima i jedna čiji su ostaci pronađeni 2002. kada je napunila čak 26 godina života.

„To je najstarija jedinka krstaš koja je živela u prirodi! Prstenovao sam je kao mlađu pticu, prve godine

istraživanja (1976.) u gnezdu na lokalitetu Brandibul. Ona je polno sazrela, uparila se i dugo je živela u Mađarskoj na gnezdilišnoj teritoriji gde je i uginula“ - kaže Ham.

Krstaš se na Deliblatskoj peščari najčešće gnezdio na crnim topolama, sa kojih je mogao dobro da osmatra okolinu gnezda. Odrasle ptice bile su veoma oprezne i pri uočavanju čoveka na 200-300 m udaljenosti od gnezda, uzletali su iz njega, da bi se vratili tek posle sigurne opservacije da je opasnost nestala.

On ističe da je u istom periodu drugi istraživač ptica, Ištvan Pele, na Fruškoj gori prstenovao još šest krstaša, od kojih je jedna ptica posle nađena u Bugarskoj. Srazmerno mala količina informacija koja se dobijala prstenovanjem podstakla je Hama da počne obeležavanje krstaša krilnim markerima, što je za ondašnje prilike bila sasvim nova istraživačka metoda. Prva krilna markica je stavljena 1983. godine. Do 1991. u Srbiji je obeleženo ukupno 13 krstaša krilnim markicama, ali osim jedne fotografije tek izletelog mladunca, nije bilo ni jednog javljenog posmatranja. Poznati društveni događaji koji su započeli te godine u potpunosti su zaustavili ornitoloska istraživanja našeg sagovornika.

Nakon par godina, parovi više nisu praćeni, da bi se krajem devedesetih godina prošlog veka počela pronositi vest da na Deliblatskoj peščari nema više krstaša. Ham je ponovo, počev od 2003. godine povremeno obilazio nekadašnja gnezdilišta, što i danas radi i zaista, još uvek nije otkrio ni jedno gnezdo, a to ni drugim istraživačima do danas nije pošlo za rukom. Smatra da uzrok nestanka krstaša sa peščare leži prvenstveno u transformaciji njegovih lovnih površina, odnosno u smanjenju hranidbenih mogućnosti nastalih kao posledica načina gazdovanja pašnjacima, kako unutar peščare, tako i na njenom obodu.

„Sedamdesetih godina prošlog veka, primenom šumarskog zakona o Deliblatskom pesku kojim se zabranjuje pašarenje, dolazi do drastičnog opadanja stočnog fonda. Dotadašnji pašnjaci počinju da obrastaju žbunjem i drvećem. Šumari pašnjake kao i sta-

Foto: Hajnalka Terek, Ištvan Ham na terenu

bilne stepske travne zajednice agresivno pošumljavaju crnim borom, pa čak i bagremom (pod stalnim izgovorom „potrebe vezivanja peska“). U visokoj travi zarastih pašnjaka i među mladicama budućih šuma „ugušene“ su sve kolonije tekunica unutar peščare, a na obodu zbog istih razloga, nedovoljne ispaše, brojnost tekunica je drastično opala, a pojedine kolonije su izumrle. Obrastanjem pašnjaka jako su opale mogućnosti uočavanja i hvatanja i onako malobrojnih drugih

vrsta sisara i ptica tako da su orlovi bili prinuđeni da love daleko van područja Deliblatske peščare. To su potvrdili i dobijeni podaci o ishrani praćenjem svakog para. Utvrđeno je da su parovi koji su na obodu Peščare imali mogućnosti da love ptice, razne vrane, pre svega gačce umesto sisara, godinama su imali uspešnije gnezđenje. Oni su se najduže održali na svojim gnezdilištima u odnosu na one koji takve mogućnosti nisu imali“ - elaborira Ham.

Foto: Ištvan Ham

Gnezdo krstaša na hrastu, a u pozadini se dobro vidi karakterističan predeo Deliblatske peščare. Inače, ova fotografija je napravljena sa montiranim fotoaparatom na drvetu (3-4 m od gnezda) i sa žičanim elektrookidačem sa udaljenosti od 200 m

Foto: Ištvan Ham

Metalna konstrukcija pričvršćena za grane, kao sigurna osnova gnezda

Foto: Ištvan Ham

Umesto da plen budu tekunice, orao je doneo ostatke domaće kokoši koju je ulovio oko salaša ili lugarnica

Foto: Ištvan Ham

Fotografija prikazuje kainizam, odnosno bratoubilačku borbu (izražena u prvim danima života) po izleganju drugog orlića

„Na Fruškoj gori, pak, moje kolege prate dva sigurna para i povremeno treći. Ovi parovi su do skoro, svake godine imali uspešnu reprodukciju, što upućuje na dobre mogućnosti ishrane i gnezđenja. Priželjukjem i nadam se da će ti uslovi potrajati, a možda postoji još poneki par koji zbog nedovoljnog monitoringa nije otkriven, tako da je Fruška Gora danas jedino pouzdano stanište krstaša u Srbiji“ - komentariše Ham.

Ipak, u susednoj Mađarskoj populacija krstaša raste. U Vojvodini redovno borave i preleću je mladi orlovi poreklom iz ove države. To je i bio razlog zbog koga se tokom poslednje decenije očekivala i pojавa nekog sasvim novog teritorijalnog para u Vojvodini. To se, konačno i desilo 2009. godine. Ham ističe da je par krstaša te

godine samo izgradio gnezdo, ali da ornitolozi nisu registrovali da li je imao jaja ili mlade.

U toku 2010. nije bilo gnezđenja, a gnezdo su vetrovi srušili. Na istom drvetu na kom se nalazilo prvo bitno gnezdo ornitolozi su u jesen 2010. izgradili veštačko gnezdo, ali ga krstaši nisu naredne godine nastanili, već su se uspešno gnezdili u svom novom gnezdu izgrađenom u blizini, podigavši jednog mladunca hraneći ga pretežno gačcima. Godine 2012. par se „predomislio“ i vratio se na mesto prvobitnog gnezda u veštačko gnezdo, koje mu je čovek postavio, ali nije imao uspešnu godinu. Godine 2013. par se ponovo pre selio u gnezdo od 2011. godine i nije uspeo da izleže jaja, kao ni naredne 2014. godine. Ove promene mesta gnezđenja i bezuspešno gnezđenje su

odraz nestabilnih životnih uslova zbog stalnog čovekovog prisustva na staništu ovih orlova. Samo vrlo konkretnе mere zaštite mogu obezbediti stabilnije uslove gnezđenja!

Primarni i dominantni negativan pritisak na trend naše populacije krstaša je fizičko smanjenje obima njegovog životnog prostora na kojim lovi hranu, kao i niska brojnost životinja-plena zbog smanjenja diverzifikacije strukture predela. Osim toga, mesta gnezđenja treba da obezbeđuju totalni mir bez čovekovih aktivnosti. Zato su zadaci zaštite ove krupne i na sve osjetljive vrste izuzetno kompleksni. Neophodno je spričeti dalju transformaciju preostalih prirodnih travnih površina, izvršiti revitalizaciju pašnjaka (čišćenje i održavanje-pašarenje), ponovno naseljavanje tekunica, a na gnezdilištima izgraditi veštačka gnezda i obezbediti neophodan mir. Neke od ovih mera zaštite možemo da sprovedemo relativno skromnim finansijskim sredstvima, dok je za druge potreбno konkurisati za velike međunarodne projekte.

U proteklom periodu u severnom Banatu mnoge poljoprivredne površine nisu obrađivane, što je možda pogodovalo krstašu pa nam se pojavio novi par kao posledica širenja gnezdilištne populacije u Mađarskoj. No, u ponovnom zamahu velikih poljoprivrednika i njihovim namerama da iskoriste moć pretežno novopribavljenе mehanizacije na zakupljenim površinama državnog zemljišta leži opasnost da će na tim prostorima opet nestati neophodni uslovi za ovu i mnoge druge ugrožene vrste.

David Grabovac

Foto: Ištvan Ham

Ishod kainizma na lokalitetu Brandibul. Jasno se vidi ko je slabiji orlić, a to je obično mlađi (jer se rađa 2 dana kasnije i energetski je slabiji). On je posustao i povukao se na rub gnezda. Jači orlić ga superiorno posmatra, kako stoji na ivici gnezda i više se ne pomera. Bez snage da moli za hranu ostaje na tom mestu i umire od gladi

Vivak (*Vanellus vanellus*) • Dugorepa senica (*Aegithalos caudatus*) • Pčelarica (*Merops apiaster*) • Vodomar (*Alcedo atthis*)

Nije ravnica ostala bez ptica

Noć, tik pred zoru. Ulazim u skučen maskirni šator koji sam postavio veče ranije. Malom svetiljkom osvetljavam unutrašnjost, ali tako da se stvari samo naziru. Nameštam foto aparat na stalak i čekam. Dok čekam svitanje, prolaze mi brojne misli u glavi. Evo pabiraka tih misli.

Nalazim se u Bačkom Petrovcu, selu (naselje) na jugu bačke ravnice. Nikad ne bih pomislio da se u ovakvoj ravnici sa njivama može naći toliko veliki broj ptičjih vrsta. Još dok sam bio mali, tata je iz Slovačke doneo džepnu knjigu o pticama. Predivni crteži i raznovrsnost ptica su me oduševili. U moju svesku skicirao sam te prelepe slike ptica sa puno detalja. Tad sam se mogao zakleti da nikad u životu neću videti neke od tih ptica, pogotovo ne u okolini Petrovca. Jedna od njih je i kraljić *Regulus regulus*. Prvi put kad sam uočio ovu sićušnu ptičicu u toku jedne zime na grmu u centru Petrovca, a dok sam sakupljaо gvalice male ušare *Asio otus*, mislio sam da će mi srce iskočiti od uzbuđenja.

Od tog trenutka, sa dvogledom oko vrata, počeo sam ozbiljnije da se bavim pticama. Osim na njivama, brojna jata ptica se u okolini Bačkog Petrovca mogu naći i na dva kanala DTD koji se tu spajaju. Na kanalu nailazim na velike trstenjake *Acrocephalus arundinaceus*, koji se u trsci oglašavaju od ranog proleća. Tu se gnezde i vodomari *Alcedo atthis* i uvek me oduševe kad ih vidim u preletu tik iznad površine vode. Njihova plavičasta boja, koja se presijava

Foto: Andrej Medved

Dugorepa senica (*Aegithalos caudatus*)

na suncu jedna je od najlepših ptičjih boja naših krajeva. Od čaplji se u preletu i na hranjenju sreću siva *Ardea cinerea*, crvena *A. purpurea*, velika bela *Casmerodius albus*, tu se gnezdi čapljica *Ixobrychus minutus*, a davnih godina ljudi su viđali i vodenog bika *Botaurus stellaris*. Ja ga nisam video, ali nekoliko puta sam čuo njegov prodoran glas. To je bilo pre više od deset godina, u povremenim barama, koje su tada još postojale oko Petrovca.

U proleće, tokom godina sa visokim vodostajem i kišnim periodima, na određenim mestima na njivama se zadržava voda. Tu se gnezde i buku dižu vivci *Vanellus vanellus*. Teško je pronaći njihovo gnezdo na zemlji, ali ipak mi se jednom prilikom posrećilo i to u trenutku dok su se pilili mladi. Gnezdo sam fotografisao i ostavio ga, dok su mi iznad glave vrištali njihovi roditelji.

Foto: Andrej Medved

Vivak - pile (*Vanellus vanellus*)

Naravno, velika *Parus major* i plava senica *P. caeruleus*, svuda se sreću, ali lepo je na kanalu videti i dugorepu senicu *Aegithalos caudatus*, koja se obično kreće u malim jatima. Perje ovih senica je kao da ga nisu dobro očešljale i to im uistinu daje ljupkost. Na visećim granama iznad vodenih površina gnezdi se senica vuga *Remiz pendulinus*. Njeno gnezdo je jedno od savršenstava prirode naših krajeva. Gradnja gnezda traje nekoliko nedelja, a ono služi samo za jedno gnežđenje. Ipak, svakog od nas ovakvo gnezdo i pomnost njegove gradnje trebalo bi da zadivi kao jedno od malih čuda prirode.

Pre nekoliko godina sa prijateljem fotografom krenuo sam u potragu za jednom lovačkom pričom o velikom gnezdu, koje se, navodno, nalazi na pola puta između Petrovca i Despotova. Usred njiva, blizu salaša Pustara, a na jednoj od dve topole ugledali smo gnezdo orla belorepana *Haliaeetus albicilla*. U njemu su bila dva mladunca.

Čekanje i razmišljanje u foto šatoru se završilo, svanulo je i ptice koje sam čekao postale su aktivne. Pčelarice *Merops apiaster*, čiju sam gnezdeću koloniju našao pre nekoliko godina, već počinju da kopaju svoja

Foto: Andrej Medved

Pčelarica (*Merops apiaster*)

Foto: Andrej Medved

Vodomar (*Alcedo atthis*)

gnezda u peskovitom zemljištu. Fotografišem ih iz blizine, a šarolikost njihovog perja me fascinira. U jednom časopisu nazvali su ih i evropskim papagajima i mislim da su bili u pravu.

Foto: Katarina Paunović

Vivak (*Vanellus vanellus*)

Tokom fotografisanja razmišljam da je ovakva raznovrsnost ptica, ali i drugih vrsta, naše pravo bogatstvo. Još samo da počnemo to bogatstvo da cenimo i čuvamo.

Andrej Medved

PUT KOJI POVEZUJE

Beli anđeo i druga krila Mileševke

ZLATIBOR, NOVA VAROŠ, SJENICA, PEŠTER...

Do Mileševke i Jadovnika dolazi se putem koji povezuje Srbiju i Crnu Goru, preko Zlatibora i Nove Varoši i dalje preko Prijepolja i Brodareva. Na samom ulasku u Novu Varoš skretanje je za Sjenicu i Pešter. Dalje put vodi preko Zlatara do sela Aljinovići i na dvadesetom kilometru je odvajanje za Karaulu, kojom dominira džamija. Odatle puca pogled na Jadovnik, izvoršni deo Mileševke i greben Ćetanice koji razdvaja Jadovnik od Zlatara.

Drugi ulaz u kanjon Mileševke je od Prijepolja i manastira Mileševa, koji je od grada udaljen 5 km. Tu se kanjon završava i uvek nemirna Mileševka smiruje svoj tok. Odlučio sam da krenem onim prvim putem, ulazim od Jadovnika u kanjon Mileševke, a

pre toga ću obići Ćetanicu gde su prva gnezda beloglavih supova.

Ćetanica

Ćetanica je kameni masiv, 15 km od Prijepolja i 20 km od Sjenice, koji se izdiže iznad desne obale reke Mileševke i sela Milošev Do, sa leve strane i iznad Međana i leve obale Međanske rijeke sa desne strane. Ćetanica je dugačka oko 5 km, široka u proseku oko 1,5 km i prosečne visine oko 1300 m. U ranim jutarnjim satima krećem u obilazak Ćetanice i već na samom početku grebena dočekuju me rusi svračak *Lanius collurio* i obična beloguzica *Oenanthe oenanthe*, a iz doline se pojavljuje jato beloglavih supova *Gyps fulvus*. Jato se diže iz kanjona, koristeći termal koji pticama

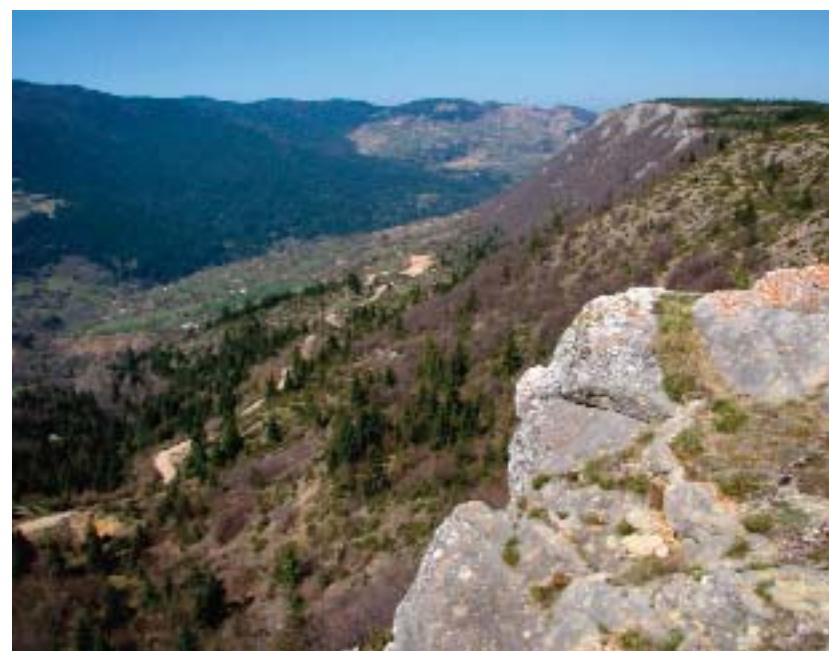

Foto: Brano Rudić, Ćetanica

omogućava da uz pomoć ogromnih krila, brzo odu u visinu. Nastavljam dalje, gledam kuda gazim, jer na platou Četanice ima dosta poskoka, sa mim tim i lovaca na njih.

Najspektakularniji je zmijar *Circaetus gallicus*. Jedan par naseljava područje Četanice i gornjeg dela kanjona Mileševke, a redovno se može videti i osičar *Pernis apivorus*. Prošao sam najpitomiji deo Četanice i polako ulazim u pojas livada prošaranih pojedinačnim stablima smrče, koja polako preuzimaju prostor i zajedno sa klekovinom doprinose zarastanju livada. Povremeno nailazim na prevrnute kamene blokove, što podseća na noćne aktivnosti divljih svinja i medveda koji su noć proveli tražeći hranu ispod njih. Na celom platou ima nekoliko proplanaka, a na jednom od njih redovno se mogu videti kamenjarke *Alectoris graeca* i to jato od pet do šest ptica. Stižem do stena gde su prva gnezda supova, nekoliko gavranova *Corvus corax* juri se sa parom mišara *Buteo buteo*, sve dok se ne pojave gospodari celog grebena – par surih orlova *Aquila chrysaetos* koji se gnezdi negde na Orlovcu, iznad ušća Međanske rijeke u Mileševku. Nastavljam dalje prema mestu gde sam prošle godine sa prijateljima našao gnezdo leštarke *Bonasa bonasia* i prošavši kroz pojas najgušće šume, dolazim do mesta odakle se najbolje vidi Milošev Do i dolina kroz koju protiče Mileševka, pre nego što uđe u najsuroviji deo kanjona. Odavde se vidi nekoliko gnezda supova sa već poodraslim mладuncima koji čekaju da se vrati roditelji s voljkama punim hrane.

Na ovom mestu prošle godine prvi put sam gledao crnog strvinara *Aegipius monachus*, a ujedno to je bilo i prvo beleženje te ptice u Srbiji posle 25 godina, koji je takođe posmatran u kanjonu Mileševke. Ostavljam supove i prolazim još oko pola kilometra do ivice kanjona na kojoj se nalazi suvi bor, odakle se pruža pogled na gornji deo kanjona Mileševke i u daljinu na Kaćevo i Biskupiće, sela koja se nalaze na levoj i desnoj obali reke. Još dalje, u pravcu prema manastiru Mileševa, vidi se magla koja se još nije podigla sa Lima. Tu Mile-

Foto: Brano Rudić, Sastavci

ševka završava svoj put, posle pređena 24 kilometra, na visini od 450 metara, savladavši visinsku razliku od jednog kilometra.

Kasno popodnevno sunce podseća me da treba da krenem i napustim ovo carstvo medveda pre mraka. Prolazim poslednji pojas četinara i izlazim na otvoreni teren, približavajući se prvim kućama u Karauli, a pažnju mi privlači pokret u travi pored makadamskog puta. Jato jarebica *Perdix perdix* polako se izvlači iz vegetacije i prelazi put. Uzimam dvogled i brojim, jedanaest ptica, verovatno par sa ovogodišnjim mладuncima.

Milošev Do

Krećem iz Karaule, prema Miloševom Dolu, a iza krivine čeka me izvor vode, jedan od mnogobrojnih na Jadovniku. Dok sipam vodu, iz pitome doline u kojoj nastaje Mileševka čuje se vijoglava *Jynx torquilla*, nešto dalje i zelena žuna *Picus viridis*. Dok se krivudavim putem spuštam prema selu, setih se priče kako je ono dobilo ime: u epskoj pesmi „Ženidba Dušanova”.

Čast i nevestu srpskog cara spašava njegov sestrić Miloš preobučen u čobana. Jedan od tri zadatka koje Miloš obavlja u pesmi je i preskanjanje tri konja sa mačevima. Mesto na kome je mladi ratnik preskočio konje

i danas se zove Milošev Do. Pitomu dolinu natkriljuju najviši vrhovi Jadovnika, Katunić i Kozomor. Na ovim, 1700 metara visokim kupama, sneg se zadržava do juna, što obezbeđuje postojan dotok vode Sopotničkim vodopadima, koji su na južnim padinama planine, a deo vode sliva se i u Mileševku, na severnoj strani.

Prelazim most preko Mileševke i iz auta vidim potočnu *Motacilla cinerea* koja skakuće po kamenju koje viri iz vode. Sa obližnje livade čujem prepoznatljivo oglašavanje prdavca *Crex crex*; ovde se on javlja i preko dana, dok sam ga u nižim predelima slušao samo noću.

Dok se lagano penjem prema Gvozdu, prolazim Česmu kod groba, pa Česmu na kosi i stižem do prevoja Kašan na kome je nova borova nadstrešnica, lepo mesto za odmor i za sabiranje utisaka dana koji je pri kraju. Na nekoliko stotina metara od tog mesta je hranilište za beloglave supove, nešto dalje i za medvede. Sa Kašana se makadamskim putem može poći na Jadovnik, planinski masiv dugačak oko 12 kilometara.

Jadovnik

Jadovnik je bogat šumom, od Gvozda do Karaule proteže se Derventa obrasla smrćom i jelom, koja se dolinom Mileševke spušta sve do

Sastavaka. Bukova šuma dominira u Ogoreljači i Kaćevu, gde se spušta do same Mileševke, a borova šuma preovlađuje na prostoru Borije na južnom delu planine. Najbučniji stanovnik ovih šuma svakako je crna žuna *Dryocopus martius*, jer se njen zov i dobovanje kljunom čuju stotinama metara daleko. Sam vrh Jadovnika je prostrana površ koja se preko leta pretvara u pravi šareni cílim bogat lekovitim i šumskim plodovima. Uz malo sreće tu se mogu videti kos kamenjar *Monticola saxatilis*, kos ogrličar *Turdus torquatus* i retki patuljasti orao *Aquila penata*.

Dolazim do mesta gde će prenoći, a iz obližnje šume čujem šumsku sovu *Strix aluco*. Kanjon Mileševke bogat je sovama: buljina *Bubo bubo*, kraljica noći, gnezdi se na stenama u kanjonu, dugorepa sova *Strix uralensis* može se čuti iz gustih bukovih i mešovitih šuma, a levu obalu Mileševke, obraslu borovima, jelama i smrćama, okrenutu severu, naseljava gačasta kukumavka *Aegolius funereus*. Jedno od retkih mesta u Srbiji gde je zabeležena mala sova *Glaucidium passerinum* upravo je Mileševka. Pored kolibe u kojoj će prespavati nalazi se livada od nekoliko hektara u kojoj sam početkom maja slušao šest mužjaka prdavaca. Još uvek se tri najupornije ptice čuju iz visoke i vlažne trave. Od koka, ovde se još mogu pre čuti nego videti prepelice *Coturnix coturnix*, dok je redovan stanovnik jadovničkih šuma leštarka. Pošto sam raspakovao stvari i spremio se za spavanje, izlazim da udahjem još malo čistog planinskog vazduha. Hranilište za supove od kolibe je udaljeno 400 m i redovno ga noću obilaze medvedi, a povremeno se pojavi i čopor vukova. Zato se ne udaljavam mnogo zbog bezbednosti od kolibe, a zavijanje šakala iz pravca hranilišta za medvede dovoljan je razlog da uđem u kolibu i krenem na spavanje. Budim se u ranim jutarnjim satima, naspavan i oran za put koji me čeka; planirao sam da odem do vidikovca Vrata ili kako ga meštani zovu, Brdo poskoka i da bacim pogled na ušće Međanske rijeke u Mileševku. Gledam jato gavranova

Foto: Brano Rudić

Mladunci buljine (*Bubo bubo*)

kako se podiže sa hranilišta, a iz pravca Ćetanice pojavljuje se veliko jato supova. Prethodnog dana bačen je klanični otpad i ptice pažljivo osmatraju da li je prostor bezbedan. Ponekad se dešava da satima kruže ili stoje na smrćama pre nego što odluče da slete. Gavranovi su uvek prvi na hranilištu, ali brzo se sklanaju kada se pojavi crni strvinar. On dominira čak i među supovima koji su daleko brojniji. Otuda i naziv sup starešina.

Vrata

Da bih došao do vidikovca Vrata, poći ću lokalnim putem koji spaja Milošev Do i Prijepolje. Posle nekoliko stotina metara dolazim do Kumrijine česme, male čistine sa spomenikom i dve česme bogate vodom. Malo iza česme je skretanje, obeležena staza koja kroz bukovu šumu vodi do vidikovca. Spuštajući se kroz nju opet čujem brzi lepet krila

Foto: Brano Rudić

Orao zmijar (*Circaetus gallicus*)

i ovaj put to, nisu jarebice, već dve leštarke koje u brzom letu promiču između bukovih stabala i nestaju iz mog vidokruga. Dok dan odmiče, postaje sve toplijе i ja stižem do proplanka na kome je još jedan izvor. Hladna voda izlazi ispod bukve na radost svih posetilaca ovog dela Jadovnika. Iznad mene vidim jastreba *Accipiter gentilis* kako kruži, ali to ne traje dugo: skuplja krila i velikom brzinom spušta se i zamiče u šumu. U tom pravcu je i staza koja se laganim padom spušta prema ivici kanjona. Dolazim do brda poskoka, čujem Mileševku, ali ne vidim je, gusta šuma je krije od pogleda. Kanjonski deo reke je dugačak desetak kilometara i zaštićen je kao park prirode. Počinje od mesta gde se sastaje sa Međanskom rijekom; iznad su strme litice po kojima rastu Pančićeve omorike. Pored onih na Tari, to su jedine samonikle omorike kod nas i zbog nepristupačnosti kanjona otkrivene su tek pre dvadesetak godina.

Sa obližnjeg bora poleće mlada ženka sivog sokola *Falco peregrinus*. Najbrža ptica na planeti još je jedan od ukrasa Mileševke i jedna od mnogobrojnih gnezdarica ovog IBA područja u kome je zabeležen najveći broj ptica grabljivica u Srbiji. Na ovom mestu redovno se može videti par sivih sokolova, a ispod grebena su gnezda supova. Preko reke su Biskupići i deo kanjona obrastao stoljetnim borovima, na kojima odmaraju supovi. Krećem stazom ka Kumrijinoj česmi gde sam ostavio auto, a dalje put me vodi kroz Kaćevu i onda se naglo spušta prema donjem delu kanjona i manastiru Mileševa.

Mileševac

Sa jedne od mnogobrojnih krivina na putu vide se ostaci grada Mileševca ili Hisardžika, kako ga nazivaju meštani. Grad je tokom srednjeg veka bio sedište župe Crna Stena, ali mu je glavna namena bila nadziranje važnog karavanskog puta Kotor–Prijepolje–Skoplje i zaštita obližnjeg manastira Mileševa. Na vertikalnoj litici ispod samog grada nalazi se nepristupačno udubljenje u kome su ozidane dve isposnice. Isposnice nose Savino ime, jer

se smatra da je i on boravio u njima. Prelazim most na Mileševki i posle nekoliko kilometara dolazim do manastira Mileševa. Manastir je podignut na mestu gde se kanjon završava i gde se Mileševka sastaje sa rekom Kosačankom da bi, posle šest kilometara toka, obe nestale u vodama Lima.

Staza u kanjonu dosta je uska i na nekim mestima zarasla, tako da je potreban veći oprez prilikom prolaska. U ovom delu kanjona mogu se posmatrati gorske laste *Hirundo rufipes*, a nepristupačne stene iznad reke nastanjuje puzgavac *Tichodroma muraria*. Staza se nastavlja pored i kroz tunele za koje graditelji nisu ni slutili da će služiti samo za snimanje filma o balkanskim ratnim stradanjima („Lepa sela lepo gore“). Put nije završen, a odroni sa stena u tolikoj meri su zatrpali tunele da se kroz neke ne može ni proći. Treba mi dobrih dva sata pešačenja da bih došao do mesta sa koga mogu videti Ćetanicu u daljini i vidikovac Vrata na kome sam bio jutros. Ispod mene je Mileševka u punoj snazi, bori se sa kamenim blokovima po kojima skakuću vodenkosovi *Cinclus cinclus* i potočne pliske. U povratku, iznad mene preleće par surih orlova, kruže iznad Dundora pa se vraćaju prema Vranovini. Brojne su oaze netaknute prirode u okolini Prijepolja, a tu su još Kamena gora, kanjon Lima, Dubočica i čuveni sopotnički vodopadi. Sve su to i zanimljivi ptičarski tereni koje će posetiti nekom drugom prilikom i koje preporučujem svim ljubiteljima ptica i prirode.

Približavam se stenama Titerovca, znak da sam blizu manastira. Ulazim unutra da vidim Belog anđela i razmišljam o tome zašto toliko volim Mileševku i uvek joj se vraćam, spoj duhovnosti i neprevaziđene prirodne lepote čine je tako jedinstvenom.

Brano Rudić

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

Radionica za zaštitu modrovrane

Foto: Oto Sekereš

*Posle višegodišnjeg aktivnog rada Društva za zaštitu i pročavanje ptica Srbije i Udruženje ljubitelja prirode „Riparia“ na zaštitu modrovrana (*Coracias garrulus*) projekat je došao u fazu, kada je za nastavak rada bilo neophodno da se uključi više ljudi. Ne samo da je dosad postavljen preko 700 veštačkih kućica, pa se zato povećao i broj gnezdećih parova za oko 10 puta, a to je uslovilo da se znatno proširio i areal njihovih gnezđenja. To nas je motivisalo da u sklopu projekta, „Uključivanje nevladinog sektora iz ruralnih sredina Vojvodine u aktivnu zaštitu modrovrane (*Coracias garrulus*)“ organizujemo trodnevnu radionicu.*

Radionica je održana od 19. do 21. jula 2013. godine u Specijalnom rezervatu prirode „Ludaškom jezeru“ na Hajdukovu, a prvenstveni cilj radionice je bio da nađemo saradnike (regionalne koordinatori) i da ih obučimo za terenski rad na svim potencijalnim regijama, gde već ima gnezdećih parova ili se очekuje gnezđenje modrovrane.

Na radionici je učestvovalo 30 zainteresovanih aktivista iz više od 10 raznih civilnih organizacija. U teorijskom delu radionice bila su održana predavanja o biologiji vrste, aktivnim merama zaštite, rasprostranjenju, do-sadašnjim rezultatima, modeliranju distribucije modrovrane u Srbiji i o rezultatima i planovima aktivne zaštite modrovrane u Mađarskoj.

Predavanja su pripremili: *Uroš Pantović, Dimitrije Radišić, Ivan Đorđević, Oršolja Kiš, Bela Tokody i Oto Sekereš*. Posle predavanja se raspravljalo o ugrožavajućim faktorima za vrstu i podeljeni su tereni između regionalnih koordinatora, koji će u buduće formirati svoje timove sa kojima će pokrivati terene i raditi na aktivnim merama zaštite modrovrane

u svojim regijama. Praktični deo je bio pokaznog karaktera i obuhvatao je pravljenje kućica za datu vrstu i obilazak terena. Učesnici su napravili ukupno 50 komada duplji koje su mogli poneti sa sobom na kraju radionice zajedno sa priručnikom za zaštitu modrovrane, koji je stampan isto u okviru projekta. Teren je bio organizovan na slatinama Kapetanskog rita, gde je pokazano kako se montiraju duplje na drvo, kako na banderu, kako se vrši kontrola duplji i uspeli smo da nađemo još u dve kućice mlade modrovorane, na kojima je bilo pokazano kao se radi prstenovanje ptica. Na terenu, osim što se govorilo o modrovrani, bilo je reči i o zaštiti sivih vetroški, koje često dele ista staništa. Predstavljena je nova metoda za hvatanje odraslih jedinki i prstenovano je nekoliko mlađunaca. Na samom kraju radionice je doleto i jedan stepski soko da nas pozdravi. Možemo da zaključimo, da su organizatori ocenili, da je radionica uspešno organizovana. Projekat su finansirali: Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu, Javno preduzeće „Palić-Ludaš“, Energoprojekt Entel a.d. i SZTR „Marko“

Oto Sekereš

Jezerski rubini

Crnovrati gnjurac (*Podiceps nigricollis*)

*Letnji dan uveliko je gradio
ono što može od noći. Sunce
na obzoru je njansama
starog zlata bojilo okolne
njive i polja, a usred njih
jezerce ispunjeno vodom
pozdravljalo je dan koji se
upravo rodio*

Na jezeru smeštenom usred njiva, s već porasлом pšenicom, sezona gnežđenja je bila u punom jeku. Na sve strane rastrčane ptice i zaglušujuća buka bojnih pokliča. Na prvi pogled beše to rat između stotine zaraćenih strana. Instinkt za produženjem vrste od kolonije ptica načinio je arenu. Trebalо je braniti nama neprimetne, ali pticama i te kako jasno označene granice teritorija. Svaki par ratovao je protiv drugog. Svi stanovnici jezera bili su usredsređeni: u što kraćem roku obezbediti što bolje mesto i materijal za gnežđenje i sačuvati gnezdo od mnoštva napadača.

Toga jutra, sve zauzete, slepo vođene nagonima, ptice kao da nisu primećivale, ili ih, usled silne zaokupljenosti, nisu zanimala dva plutajuća ostrva koja se prvi put pojaviše na jezeru. Ostrva su bila mala, okrugla i prekrivena nekom čudnom, na jezeru još neviđenom vegetacijom. Ako bi se

Foto: Danilo Đeković, Snimanje Crnovratog gnjurca *Podiceps nigricollis*

dalo mašti na volju, izgledala su kao ogromne čupave ptice sa čudnim kljunovima koji su stidljivo štrčali u pravcu kretanja. Po obliku kljuna teško da se moglo izmaštati čime bi se hranile ove čudne ptice.

Zbunjene belobrke čigre koje su ležale na tek snešenim jajima, nezainteresovano su posmatrale ostrva koja su lagano plutala kraj njih. Izgledalo je da ni ostrvca ne haju za gnezda čigri. Pozdravila su ih u prolazu kao stare, mnogo puta viđene znance i produžila dalje. Isto se ponovilo i sa gnezdimi liski i običnih galebova. Ostrvca su lagano nastavila odlučno

da se probijaju kroz lokvanje, plutajuću vegetaciju i mladi ševar. Nešto drugo ih je zanimalo i kao hipnotisana su hrila svom cilju. Ostrvca su usporila, a malo zatim i zastala zaslepljena crvenilom koje nije bilo od izlazećeg sunca. Usred mora zelenila, dva ostrvca su se prvi put suočila sa krupnim crvenim rubinima koji su se pojavljivali na sve strane. Mnoštvo rubina naizmenično je venulo i nicalo u mutnoj jezerskoj vodi, ponovo venulo poput padajućih zvezda i svaki put iznova nicalo na drugom mestu.

Do malopre „stidljivi kljunovi“, sad se istureni razmahaše u svim

Foto: Danilo Đeković, Crnovrati gnjurac

Foto: Danilo Đeković, Crnovrati gnjurac

Foto: Danilo Đeković, Crnovrati gnjurac

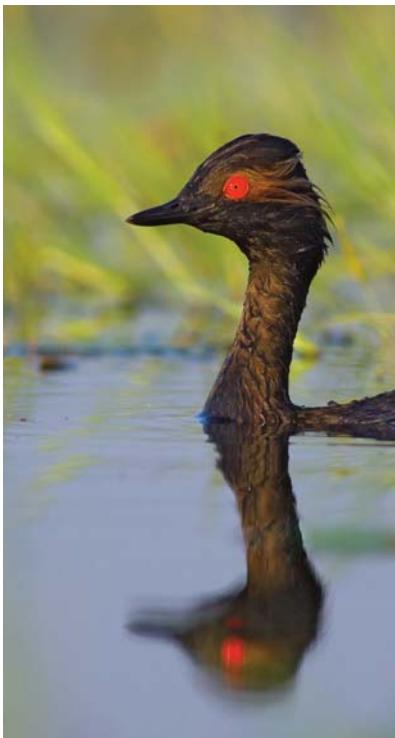

Foto: Danilo Đeković, Crnovrati gnjurac

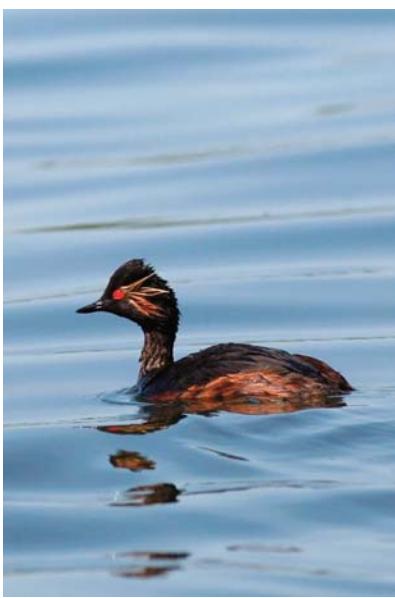

Foto: Katarina Paunović, Crnovrati gnjurac

pravcima, halapljivo se hraneći kratkotrajnim sjajem jezerskih rubina.

Lokalitet: ekstenzivan ribnjak kod Čente u vlasništvu Ribarskog gazdinstva „Ečka“. U proteklih petnaest godina ovde se riba ne uzbogaja i ne izlovjava, pa je ribnjak zarastao i pretvorio se u raj za gnezđenje ptica vodenih staništa.

Danilo Đeković

Urednik e-mail:

magazindetlic@gmail.com

ZVUK PTICA
www.zvukptica.rs

kontakt
e-mail: info@zvukptica.rs
mob.: 063 839 8210

partneri
UG "Artrust"
www.artrust.org.rs
ULJP "Riparia"
www.riparia.org.rs
UG "AŠC"
www.summer3p.org

TRI SUBOTIČKE ekološko angažovane partnerske nevladine organizacije iz potpuno različitih domena delovanja i prakse, ujedinile su se i već drugu godinu sarajući na projektu „Zvuk ptica“ (UG „Artrust“, ULJP „Riparia“, UG „AŠC“), sa ciljem pokretanja inicijativa za promenu zakona o lovostaju, gde se traži zaštita, odnosno potpuno obustavljanje lova na 2 vrste ptica (grlica i prepelica) po uzoru na EU pravilnik.

Projekat je kompleksan naučno-edukativna-umjetnička- aktivistička saradnja u cilju većeg učešća civilnog sektora u doношењу mera i radu na promenama u zakonodavstvu, kao i boljem i inkluzivnijem upravljanju zaštitom životne sredine i održivosti kroz aktivnosti iz oblasti naučnog istraživanja, stručne i kreativne edukacije mlađih, savremenog muzičkog stvaralaštva i medijskih kampanja. Neke od inovantnih metoda popularizacije zaštite ptica su kreativne radionice, Summer3p festival, stručni kampovi, izdavanje muzičkog albuma inspirisanog zvukom ptica, turneja multidisciplinarnog umjetničkog performansa, programiranje ornitološko edukativnih android aplikacija i online igrica, ali između

ostalog, i terenski rad ornitologa, rad na pravnoj inicijativi, sjednjenjavanje civilnih organizacija u Koaliciju za zaštitu ptica Srbije (priključilo se više od 52 organizacije), izgradnja infrastrukture za *Bird watching* na Ludašu, Paliću i Selevenskoj pustari, kao i naglašena prisutnost u mas medijima. Kroz terenski rad, stvorila se prva srpska online baza podataka o zvukovima ptica sa naše teritorije, sa osnovnim podacima i fotografijama ptica, dostupna na našem web sajtu. Od proleća se organizuju *Foto Safari* i *Bird watching* ture na severu Bačke.

Ovaj projekat se realizuje uz podršku programa SENSE, koji sprovodi Regionalni centar za životnu sredinu (REC). Program finansira Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju (SIDA). Podržite našu javnu kampanju, potpišite *online* peticiju, pogledajte najnovije vesti, interaktivne igrice i bazu zvukova. www.zvukptica.rs

Pozivamo zainteresovane da se priključe Koaliciji za zaštitu ptica Srbije i na taj način, aktivno učestvuju u ostvarivanju zajedničkih ciljeva vezanih za zaštitu ptica.

vođa projekta: Jasna Jovićević

Vrtić

Početkom juna 2013. godine u Somborskom vrtiću „Bubamara“ održano je predavanje o pticama

PREDAVANJE je bilo upriličeno za decu u tri starosne grupe. Nađi mladi slušaoci imali su nešto više od tri, a najstariji šest godina. Napravljena je *power point* prezentacija, pri čemu se vodilo računa o uzrastu dece. Pri pravljenju prezentacije predavač je konsultovao agenciju koja se bavi savremenim metodama učenja i pamćenja.

Prezentacija je bila petnaestominutna i deca su je ispratila s pažnjom. Cilj prezentacije je bio da se kod najmlađih generacija probudi interesovanje i ljubav prema svetu ptica. Sudeći prema brojnim pitanjima i pričama koje su mališani postavljali i pričali, prezentacija se može smatrati u potpunosti uspešnom.

Nakon ovog događaja, u istom vrtiću je narednih dana organizovano pravljenje i postavljanje kućica za ptice na sveopšte oduševljenje predavača i dece.

Dejan Đapić

TEMA SKUPA U ABU DABIJU

Globalni akcioni plan za stepskog sokola

*U Abu Dabiju (Ujedinjeni Arapski Emirati) od 9. do 11. septembra 2013. održan je međunarodni skup posvećen izradi Globalnog akcionog plana za stepskog sokola (*Falco cherrug*). Skup su organizovale Konvencija o migratornim vrstama (CMS) i RAPTORS MoU sekretarijat (Memorandum o razumevanju zaštite migratornih ptica grabljivica u Africi i Evroaziji). Podršku u organizaciji i realizaciji skupa pružili su Agencija za životnu sredinu iz Abu Dabija, Program Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (UNEP), BirdLife International, IUCN i CITES. Na osnovu rezolucije CMS br. 10.28 osnovana je posebna Radna grupa za stepskog sokola, koja je zadužena za dalji razvoj aktivnosti na zaštiti ove globalno ugrožene vrste, pa i za organizaciju okupljanja u Abu Dabiju*

Na skupu je učestvovalo više od 50 stručnjaka i zainteresovanih strana, iz više od 30 zemalja Evrope, Azije i Afrike, a ključnih za gnezdenje, migraciju i zimovanje stepskog sokola. Iz evropskih zemalja prisustvovali su predstavnici: Češke, Slovačke, Mađarske, Rumunije, Ukrajine, Rusije, Jermenije, Bugarske, Hrvatske, Bosne i Hercegovine. Učestvovali su i predstavnici azijskog kontinenta iz Kine, Mongolije, Kazahstana, Kirgistana, Uzbekistana, Avganistana, UAE, Kuvajta, Iraka, Irana, Libana, Omana, Saudijske Ara-

bije, Pakistana i Indije. Na svečanom delu skupa zvanični predstavnik Vlade Egipta potpisao je Memorandum o razumevanju zaštite migratornih ptica, čime se ta zemlja pridružila velikoj porodici RAPTORS MoU. Predstavnik Srbije bio je autor ovog priloga. U radu skupa učestvovale su i specijalizovane organizacije za ptice grabljivice i sokolarstvo, kao što su IAF (Međunarodna asocijacija za sokolarstvo i zaštitu ptica grabljivica) i IWC (Međunarodna agencija za divljinu koju podržavaju zemlje Arabijskog poluostrva). Raspravljalo se o raznim pitanjima u oblasti zaštite i

održivog korišćenja, očuvanja migratoričnih koridora i zimovališta ptica, ali svakako najvažnija tema skupa bila je posvećena izradi Globalnog akcionog plana za stepskog sokola (*Global Action Plan – GAP*).

Stepski soko je globalno ugrožena vrsta koju srećemo u približno 70 zemalja sveta na tri kontinenta. Brojnost vrste je poslednjih decenija smanjena za oko 50%. Ukupna svetska populacija nije dovoljno istražena i procenjuje se na oko 10.000 parova, od kojih većina živi u Aziji, a svega oko 500–600 parova u Evropi. U Srbiji brojnost stepskog sokola znatno opada od početka 21. veka i od nekadašnjih 50–60 teritorija na kojima su boravile odrasle ptice, ostalo je svega 25–35 parova, od čega samo polovina godišnje uspe da izvede mладунце.

Učesnici skupa u Abu Dabiju radili su u plenumu i u posebnim tematskim grupama podeljenim uglavnom po kontinentima (Evropa, Azija, Afrika, Arabijsko poluostrvo i okruženje). Razmatrani su najvažniji aspekti upravljanja populacijom stepskog sokola

Foto: Slobodan Puzović, skup u Abu Dabiju

na svetskom nivou, uz poseban osvrt na reprodukciju, migracije i zimovanje. Detaljno su analizirani faktori ugrožavanja i mere koje treba da ih eliminišu ili ublaže, uz neophodne aktivne mere zaštite staništa i unapređenja uslova za ishranu. Posebno se raspravljalo o problemima elektrokućije na dalekovodima i legalno-ilegalnog hvatanja sokolova za potrebe sokolarstva.

Pojedini govornici istakli su da se unapređenje zaštite stepskog sokola u Aziji može najbolje ostvariti putem obezbeđivanje održivog korišćenja (sokolorstvo) i finansijsku podršku bogatih arapskih zemalja radi unapređenja gnezdilišne populacije u ključnim zemljama sveta: Mongolija, Kina, Rusija. Međunarodne institucije podržale su koncept adaptivnog menadžmenta, gde se akcenat stavlja na kontinentalne/ regionalne specifičnosti, kroz unapređenje uslova staništa i ishrane na gnezdilištima, postavljanje veštačkih gnezda, smanjenje elektrokućije, vraćanje u divljinu prethodno uhvaćenih i korišćenih ptica, kontrolu hvatanja/ prometa jedinki za potrebe sokolarstva i zabranu ilegalnog hvatanja i krijumčarenja. Treba naglasiti da nije razmatrana mogućnost korišćenja evropskog dela populacije stepskog sokola za potrebe sokolarstva, ali konstatovano je da postoji povremeno pljačkanje gnezda za privatne kolezionare. Za Srbiju je iznet specifičan problem da stepskog sokola proganjaju golubari.

Na kraju skupa, kao hitne mere zaštite predložena su tri globalna projekta širom areala vrste koji obuhvataju izolaciju milion opasnih stubova dalekovoda, markiranje 100 jedinki satelitskim odašiljačima i pokretanje široke medijske kampanje. Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije sa zavodima za zaštitu prirode i drugim partnerima treba da nastavi uspešne aktivnosti iz prethodnih godina: unapređenje zaštite i monitoring populacije stepskog sokola u Srbiji, uključivanje u međunarodne projekte i aktivnu realizaciju budućeg *Saker Falcon GAP*.

Slobodan Puzović

Eko kamp Tisa 2013.

14. ornitološki kamp kod Novog Kneževca

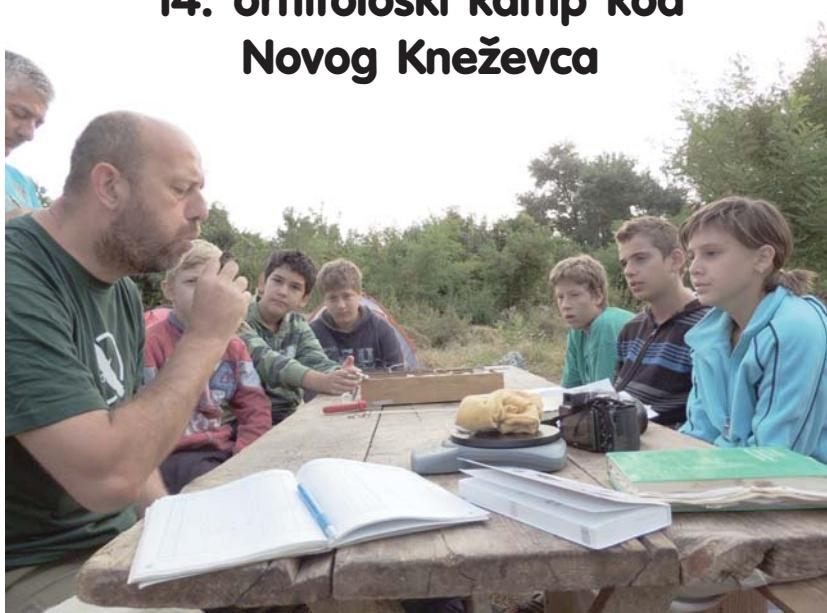

Foto: Mirjana Rankov, učesnici kampa 2013.

Eko centar „TISA” i UljP „RIPARIA” su 14. put organizovali edukativno-istraživački kamp za prstenovanje i praćenje seobe ptica. Jedanaest učesnika kampa je postavilo osam ornitoloških mreža na stara mesta iz prethodnih godina. Zbog višegodišnjeg uništavanja vegetacije ostale mreže su ostale neraspakovane. Prstenovanje ptica je počelo u nedelju 18. avgusta 2013. u večernjim satima i trajalo je sve do 25. avgusta 2013. Zbog velike žege, koja je potrajala tokom celog kampa i zbog manjeg broja postavljenih mreža, ulov je bio malo ispod očekivanja. Rezultati prstenovanja su prikazani u tabeli.

Organizaciju kampa su finansijski pomogli: Opština Novi Kneževac, Pokrajinski Sekretarijat za sport i omladinu i Tisacoop doo iz Kanjiže (Kamp je deo projekta EC Tisa „Ekološke radionice - od proleća do zime“).

1. Vrsta; 2. Broj prstenovanih jedinki; 3. Broj kontrolnih nalaza

	1	2	3
Dendrocopos major	1	0	
Jynx torquilla	2	0	
Luscinia megarhynchos	4	0	
Luscinia luscinia	2	0	
Sylvia curruca	1	0	
Sylvia borin	19	0	
Sylvia communis	15	0	
Sylvia atricapilla	19	0	
Acrocephalus palustris	6	0	
Acrocephalus scirpaceus	3	1	
Acrocephalus schoenobaenus	5	0	
Acrocephalus arundinaceus	7	0	
Locustella luscinioides	1	0	
Hippolais icterina	6	0	
Phylloscopus sibilatrix	2	0	
Phylloscopus trochilus	4	0	
Muscicapa striata	7	0	
Ficedula hypoleuca	1	0	
Parus major	1	0	
Aegithalos caudatus	5	0	
Oriolus oriolus	1	0	
Lanius collurio	11	0	
Fringilla coelebs	2	0	
Coccothraustes coccothraustes	4	0	
Ukupno 24 vrste	129	1	

Mirjana Rankov i Atila Agošton

Praćenje belorepana i krilne markice

Tstraživanje populacije belorepana kod nas ima tridesetogodišnju tradiciju i ono je, pored ostalog, obuhvatalo i redovno markiranje mlađih orlova prstenovima i patagijalnim krilnim markicama. Nalaza je u početku bilo malo da bi se porastom broja posmatrača i fotografa prirode značajno povećao. Belorepani se u prirodi lako uočavaju i rado se posmatraju. Od uzbudjenja često se zaboravi da treba da se obrati pažnja na obojenost i veličinu ptice, da bi znali, da li se radi o staroj-teritorijalnoj ili polno nezreloj-lutajućoj jedinki, odnosno o mužjaku ili ženki. Razlike između odraslih i polno nezrelih (juv, imm, subadult) ptica su u boji perja, kljuna i očiju, a među polovima, u veličini. Mužjaci su zdepastiji, imaju manji raspon krila i manju dužinu tela. Tokom posmatranja, pored utvrđivanja starosne klase i pola, potrebno je posebnu pažnju обратiti i na krila i na noge, dok orlovi stoje na zemlji, na nekom stablu ili kada lete, jer postoji velika verovatnoća da su prstenovani i da na levom ili desnom krilu imaju krilnu markicu.

Poslednjih godina u Srbiji belorepani su pored regularnih prstenova markirani i krilnim markicama. Godine 2009. obeleženo je 27 mlađih belorepana belim patagijalnim markicama o kojima je već pisano u **Detliću br. 2**. Od 2010. do 2013. korišćene su svetlo-žute

Foto: Ištván Ham, Belorepani (*Haliaeetus albicilla*) 2013.

stočne ušne markice sa jednim slovom ili jednocifreñim brojem i sa različitim modifikacijama pričvršćivanja.

Godine 2010. jednodelna stočna ušna markica stavljena je na levo krilo (prsten na desnu nogu) i mogla je da se obrće oko ose patagijalne igle. Godine 2011. iste markice, ali sa žičanim (ne vidi se) utvrđivačem koji onemogućava obrtanje su pričvršćene na desno krilo (prsten na levu nogu).

Godine 2012. jednodelna stočna ušna markica je zanitovana na žuto ceradno platno i tako, zajedno pričvršćena na levo krilo (prsten na levu nogu). Markica je veća, uočljivija i ne može da se obrće. Dupla stočna ušna markica (očitavanje odozgo i odozdo) je godine 2013. zanitovana na tanko svetlo sivo ceradno platno i pričvršćena je na desno krilo (prsten na desnu nogu). Za četiri godine ukupno je obeleženo 110 mlađih

Foto: Ištván Ham, Belorepani 2010.

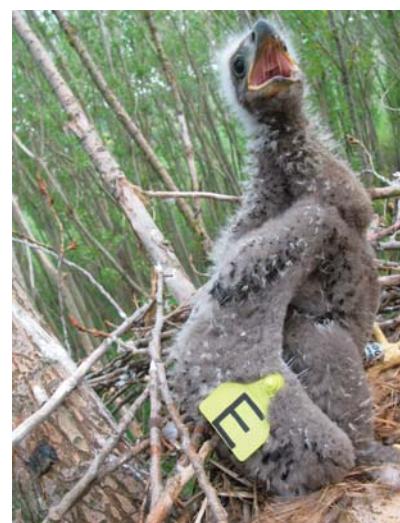

Foto: Ištván Ham, Belorepani 2011.

VRABAC POKUĆAR (*Passer domesticus*)

Soliter za dživdžane

*Amerikanci imaju Nešvil,
Beograđani Belvil, a Čačani
– DŽIVDŽANVIL*

*Šalu na stranu, problem
nestajanja vrabaca je ozbi-
ljan, pa su članovi i simpa-
tizeri DZPPS ogranka u
Čačku pojačali aktivnosti
na zaštiti ptice s kojom se
većina nas upoznala u na-
jranijoj mladosti*

Foto: Dragiša Gašo Petrović, Soliter

Foto: Ištvam Ham, Belorepani 2012.

belorepana i do sada ima preko 10% nalaza iz Srbije, Hrvatske i Mađarske. Većina podataka potiče od fotografa prirode i sa hranilišta za ptice grabljičice. Posebno dobra mesta za posmatranje belorepana su ribnjaci za vreme jesenjeg izlova i u toku zime.

Podatke i fotografije markiranih belorepana treba poslati Centru za markiranje životinja u Beogradu ili na adresu autora ovog teksta. E-mail: iham88@open.telekom.rs

Ištvam Ham

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

Urednik e-mail:
magazindelic@gmail.com

Dživdžan, omiljena ptica najmlađe populacije, polako nestaje, kako kod nas, tako i u većini evropskih zemalja. Ubeđen sam da je za to najviše kriv čovek. Ja nisam i ne želim da budem „taj čovek”, kao ni moji prijatelji iz DZPPS-a. Već nekoliko godina, postavljanjem kutija za gnezđenje pokušavamo da pomognemo našim pernatim komšijama vrapcima da se skuće, s obzirom na to da im moderno graditeljstvo, bez otvorenih streha, ne ostavlja mogućnost da sviju svoja gnezda. Sa setom se prisćem vremena kada skoro nije bilo krova ispod koga ne vire suve travke iz svijenih gnezda i ne čuje se njihova vesela graja.

Vrapci se hrane semenom, a posebno vole žitarice kojih je sve manje u rasutom stanju. Naročito su zimi osuđeni na otpatke i hleb. Međutim, tu gube bitku naročito sa vranama i svrakama, koje su za vrapce postale pravi predatori. U

više navrata gledao sam kako izvlače jaja i mladunce iz gnezda. Mnogi mlađi vrapci završe kao laki plen napuštenim mačkama kojih je sve više.

Vrabac pokućar (*Passer domesticus*) skoro ceo svoj život provede u blizini mesta gde se izlegao, a pošto je i veoma društvena ptica, rešili smo da im omogućimo svijanje gnezda na jednom mestu. Primećeno je takođe da u običnim, "jednosobnim" kutijama ponegde ima i 2–3 gnezda. Tako je u Srbiji nastao prvi soliter za vrapce sa pet spratova. Jedva čekamo proleće i rezultate naseljenosti. U blizini solitera biće postavljena informativna tabla i hranilica sa zrnastom hranom da im pomogne u opstanaku, a to će biti naš skroman doprinos da se ova ptičica vratí i nastavi da nas uveseljava svojim cvrkutom i pokazivanjem svoje bliskosti sa ljudima.

Dragiša Gašo Petrović

Gradske ptice

NAUČNO OBRAZOVNA SERIJA u 20 POLUSATNIH EPIZODA

„Gradske ptice“ TV serija (20 polusatnih epizoda) emitovana od novembra 2012. godine na Prvom programu Radio-televizije Srbije (petak, 11 h; repriza u 16:30 časova, RTS 2). Producija: Filmska radna zajednica "Filmski front", Novi Sad.

Autor: *Dragan Stanković*; **autor i reditelj:** *Goran Filipaš*; **snimatelj:** *Srđan Đuranović*; **montažer:** *Zlatko Zlatković*; **pomoćnik režije:** *Filip Markovinović*; **producent:** *Dušica Dragin*; www.gradskeptice.rs

Nakon dugog niza godina bez sličnih sadržaja, na RTS-u se krajem 2012. pojavila nova, izuzetno kvalitetna, zanimljiva i specifična naučno-obrazovna serija „Gradske ptice“. Ova serija je obradovala zaljubljenike u prirodu, a posebno ljubitelje ptica. Reč je o dvadeset polusatnih epizoda koje se bave životom, opstankom i zaštitom ptica u našim gradskim i seoskim sredinama, ali i u divljim predelima Srbije. Zanimljivo je da serija izlazi iz producijske kuće Filmska radna zajednica „Filmski front“ Novi Sad, u saradnji sa Društvom za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, Centrom za zaštitu sova Srbije i drugim sličnim prirodnjačkim društvima.

Reč je o jednom, po mnogo čemu jedinstvenom serijalu za prostore u kojima živimo. Serijal predstavlja dvadesetak vrsta ptica koje dele prostor sa čovekom, među kojima su labud grbac, bela roda, sova utina, modrovrsana, gačac, éuk, vetruska, galeb, golub, beloglavi sup, kukuvija, šumska sova...

U svaku emisiju uloženo je puno truda, znanja i veštine. Od presudnog značaja bio je dobar odabir lokacija snimanja, mesta gnezđenja, staništa i hraništa pojedinih vrsta ptica. Filmska ekipa potrudila se da u tačno određeno vreme zaviri u gnezda u kojima je bilo puno jaja ili da zabeleži tek izlegle ptiće. Pri tome ih je vodila

Logo

znanalačka ekipa mladih ornitologa, članova Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije. Sem klasično korišćene kamere, sa stativa ili iz ruke, filmska ekipa potrudila se da koristi male fiksirane kamere (GoPro ili sl.) kako bi iz neposredne blizine snimila sletanje roditelja ili hranjenje mladunaca u gnezdu. Treba pomenuti i zanimljive kadrove hranjenja labudova koji su snimljeni ispod površine vode u zimskim uslovima. Sve ovo ukazuje da su u ovaj projekat uloženi zaista veliki trud i znanje.

Za uspeh serijala od presudnog značaja bili su entuzijazam i stručnost mladih biologa, ornitologa: *Milana Ružića, Dimitrija Radišića, Marka Šćibana, Milivoja Vučanovića* i drugih članova ornitoloških društava Srbije (Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, Centar za zaštitu sova Srbije, Udruženje ljubitelja prirode „Riparia“, Kraljevsko akademsko prirodnjačko društvo „Balkan“...). Ovi mladi ornitolozi pristupili su izradi emisija sa željom da pomognu

ptičjem svetu, da ga sačuvaju od negativnih uticaja čoveka. Jedinstvenost projekta čini i to što se stiče utisak da veliki broj ljudi radi na zajedničkom zadatku i stvara snažan pokret u Srbiji koji se bavi zaštitom i očuvanjem ptica i prirode.

Serija „Gradske ptice“ ima veliki značaj i sa stanovišta edukacije stanovništa Srbije o potrebi boljeg poznavanja i zaštite ptica. Jedan od ciljeva serijala je i pokretanje šire društvene aktivnosti na polju zaštite prirode, realizovanjem konkretnih akcija: izrada i postavljanje kućica i hranilica, hranjenje beloglavih supova, prstenovanje, pomoć ranjenim i ugroženim jedinkama i odvoženje u prihvatilište.

Ovaj serijal ostavlja pozitivan utisak na gledaoca i čini ga ponosnim što se u našem okruženju nalaze mladi stručni ornitolozi, ali i ljubitelji prirode koji vode brigu o pticama i prirodi.

Projekat su prepoznali i podržali Pokrajinski sekretarijat za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine i nekadašnji Republički fond za zaštitu životne sredine. S obzirom na izuzetan kvalitet i edukativni značaj serijala, nadamo se da će ga i ubuduće adekvatno podržati nadležne institucija koje se bave zaštitom prirode i edukacijom u Srbiji.

Oliver Fojkar

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

www.pticesrbije.rs

Saradnja vodoprivrede i zaštita ptica u Somboru

Izgradnja sistema kanala Dunav-Tisa-Dunav i pratećih irigacionih kanala je dovela do znatnog smanjenja površine pod vlažnim staništima u Vojvodini. Rezultat je smanjivanje broja ili potpuni nestanak mnogih vrsta ptica koje su životno vezane za takva područja, zbog reprodukcije, ishrane ili noćenja

Sa vodoprivrednog aspekta, neophodno je i održavanje kanala, što dodatno može da utiče na smanjenje ptičje populacije. Da bi kanali zadovoljili njihov prvenstveni zadatak (odvođenje ili dovođenje vode), oni moraju zadovoljavati određene građevinsko-tehničke karakteristike i biti održavani za tu namenu, što podrazumeva, između ostalog, povremeno košenje obalne vegetacije ili izmuljavanje. Košenje bi moralo da se vrši svake godine u vegetacionom periodu, pogotovo na delovima kanala gde je vegetacija bujna. Dinamika izmuljavanja je drugačija i od toga koliko je brzo taloženje mulja u pojedinim kanalima. Postoje kanali koji se izmuljavaju svakih pet godina, dok se pojedini od mulja čiste na svakih 25 godina.

Zbog ovih mera od 2010. godine na teritoriji Grada Sombora uspostavljena je saradnja između Vodoprivrednog društvenog preduzeća „Zapadna Bačka“ i Društva za zaštitu i proučavanje prirode – NATURA u zaštiti ptica koje se gnezde na meliorativnim kanalima na ovom području. Zahvaljujući razumevanju direktora ovog preduzeća u Somboru, *Vladislava Miloševa*, priobalna ve-

Foto: Thomas Oliver Mérő

Opstanak gnezda, *A. arundinaceus* zavisi od prilagođenog upravljanja kanalima

getacija pojedinih deonica kanala tokom reproduktivnog perioda se ne kosi. Društvo je apelovalo da se ne kose deonice koje su obrasle trskom *Phragmites australis*, s obzirom na to da se većina „kanalskih“ gnezdarica gnezdi baš u tršćacima.

Društvo NATURA, koje na području Sombora od 2009. godine prati gnežđenje velikog trstenjaka *Acrocephalus arundinaceus*, došlo je do saznanja da se čak 49% parova ove vrste na ovom području gnezdi u vegetaciji meliorativnih kanala, što ukazuje na to da su oni od izuzetnog značaja kao stanište za ovu vrstu.

Na nova, čovekovom rukom nastala vlažna staništa, kanale, uspele su se adaptirati mnoge vrste ptica, a osim velikog trstenjaka stalno su prisutni i

trstenjak cvrkutić *Acrocephalus palustris*, barska kokica *Galinula chloropus*, čapljica *Ixobrychus minutus*, gluvara *Anas platyrhynchos* radi gnežđenja, a galebovi, čigre, sprudnici, patke, gnjurci, vranaci i čaplje radi ishrane.

Premreženost Vojvodine irigaciono-melioracionim kanalima je gušta, što dovodi do prepostavke da postoje uslovi, a podatak sa terena potvrđuje, da imamo jednu od najgušćih populacija velikog trstenjaka u centralnoj Evropi. Saradnja na lokalnom nivou je dobar primer kako vodoprivredno preduzeće i Društvo za zaštitu i proučavanje prirode – NATURA mogu uspešno da sarađuju.

Thomas Oliver Mérő

Sastanak projektnih partnera u Livnu

ULIVNU (BiH) od 3. do 4. oktobra 2013. organizovan je koordinativni sastanak partnera koji rade na projektu „Jadranski migratori put–prema funkcionalnom sistemu odmorišta za ptice uzduž Jadranskog migratornog puta”. Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije imalo je tri predstavnika. Učesnici sastanka izneli su rezultate postignute na projektu i izazove sa kojima su se susretali. Svi su izrazili želju da nastave rad na obezbeđivanju odmorišta za selice na Balkanu i dali smernice za razvoj novog projekta. Sastanak je organizovan nakon međunarodne konferencije „Dinarska kraška polja kao vlažna staništa od nacionalnog i međunarodnog značaja”.

Milan Ružić

Conservation of *Aquila pomarina* in Romania

Foto: Milan Ružić, skup u Transilvaniji

Međunarodna konferencija o ORLU KLIKTAŠU (*Aquila pomarina*)

TROČLANA delegacija DZPPS (Marko Janković, Draženka Rajković i pisac ovih redova) boravila je od 31. oktobra do 2. novembra 2013. godine na završnoj konferenciji projekta „Conservation of *Aquila pomarina* in Romania” na planini Fagaraš u Transilvaniji. Skup je okupio najznačajnije istraživače i zaštitare orla kliktaša iz 15 država Europe.

Imali smo priliku da čujemo najnovija saznanja o biologiji i

ekologiji ove ugrožene grabljivice, kao i da aktivno učestvujemo u stvaranju Međunarodnog akcionog plana.

Organizatori konferencije bili su: Regionalna agencija za zaštitu životne sredine okruga Sibiu, Asoocijacija za zaštitu ptica i prirode „Milvus Group” i Rumunsko ornitološko društvo - BirdLife Rumunija.

Milan Ružić

Prvi ČAVKOGRAD u Srbiji

Čavke (Corvus monedula) brojno se gnezde u dupljama starog drveća u parku banje „Rusanda”.

No, pre nekoliko godina, neka od glavnih stabala koja su posedovala na desetine pogodnih gnezdečih niša, posećena su jer su bila „pretnja” za prolaznike.

NAKON toga, primetili smo da čavke očajnički pokušavaju da zauzmu kutije postavljene za gnežđenje običnih i sivih vetruski. U borbama sa grabljivicama retko budu uspešne, a i kutije namenjene za vetruske previše su otvorene.

Odlučili smo da čavkama pružimo nove domove. Izgradili smo **prvi Čavograd u Srbiji**, a kutije su pravili učesnici volonterskog kampa u Čačku. Ukupno deset kutija ofarbano je u pet boja.

Ova neobična naseobina za ptice postavljena je na staro stablo jasena, u septembru ove godine. Već prilikom postavljanja čavke su počele da vrše inspekciju novih stanova.

Cilj nam je bio i da privučemo što veću pažnju gostiju banje i meštana kako bismo zadobili njihovu pomoć za buduće zaštitarske projekte.

Čavograd je u oktobru dobio i svoju informativnu tablu, a u planu nam je da ova znanja i iskustva primenimo i na drugim lokalitetima.

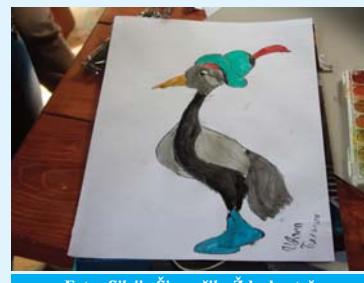
Milan Ružić

Opština Novi Bečeј, kao projektni partner u okviru IPA Programa prekogranične saradnje Mađarska–Srbija u projektu „Otkrivanje našeg zaboravljenog kulturnog i prirodnog nasleđa u pograničnom regionu Srbije i Mađarske”, u Novom Bečeju i Specijalnom rezervatu prirode Slano Kopovo, 2. novembra 2013. organizovala je Festival ždralova

U prepodnevnim časovima učesnici i posetioci prevezeni su do Slanog Kopova, da bi zatim, od 15 do 17 časova, **Karneval ždralova**, predvođen maskotom Slanog Kopova, prošetao ulicama Novog Bečeja, gde su skoro svi učesnici povorke bili maskirani u ptice. U nastavku programa otvorena je izložba fotografija sa prethodno organizovanog foto-safarija sa Slanom Kopovom.

Izlagači su bili: Novica Blažin, Milan Marković, Mladen Mitrinović, Dmitar Tatalović, Srdjan Milicev, Dejan Miloradov, Vlada Marinković, Katarina Paunović, Goran Dobožanov, Mirjana Dobrosavljev, Snežana Lukić, Goran Dumitrov, Geza Farkaš, Lazar Lazić, Miroslav Vujičić, Jan Valo, Petar Lazović, Saša Preradović, Đorđe Vasiljević. Pored fotografija, izloženi su i dečji crteži „Slano Kopovo i ždralovi”, a učenici OŠ „Josif Marinković”, u holu Doma kulture uredili su kutak u kome je prikazano Slano Kopovo u malom. U okviru festivala održana su predavanja i prezentacije o samom projektu i Slanom Kopovu, a Jožef

Gergelj, predsednik Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, govorio je o migraciji ždralova. Festivalski dan nastavljen je degustacijom novobećejskih delikatesa, a završen nastupom folklornih ansambala.

U okviru projekta održana je radionica sa decom iz osnovnih škola sa teritorije Opštine Novi Bečeј "Zaštitimo ptice naše okoline". Deca su pravila hranilice za ptice koje su postavljene u okolini vizitorskog centra na Slanom Kopovu, a određen broj hranilica učenici su poneli za svoje škole. Deca su imala priliku da posmatraju i broje ptice na jezeru. Prstenovačka sekcija je funkcionala u okviru eko-biološkog kampa koji je održan u julu.

Silvija Šimončik

Ponovna akcija popisa gnezdećih parova stepskog sokola u Vojvodini

Stepski soko na ivici opstanka

Ornitološkim žargonom rečeno, proletelo je pet godina od kada je Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije popisalo parove stepskog sokola Falco cherrug u Srbiji. Tokom proteklih godina, mnogi posmatrači i ljubitelji ptica, ali i inostrani stručnjaci za ovu vrstu, pitali su se kakva je trenutna brojnost i rasprostranjenje stepskog sokola u Srbiji. U više navrata, ornitološka javnost izrazila je pričnu zabrinutost za brojno stanje naše populacije, s obzirom na to da se stepski soko sve redje posmatrao, čak i na područjima i lokalitetima na kojima se u bliskoj prošlosti redovno gnezdio. Zabrinutost je bila opravdana jer, između ostalog, nije postojao ni monitoring platformi za gnežđenja postavljenih tokom zaštitarskog projekta 2007. i 2008. zbog čega je ostalo nepoznato da li su sokolovi prihvati ono što smo im ponudili.

Već nas je ovo na neki način nagnalo i motivisalo da ponovo organizujemo popis i sagledamo sadašnje stanje ove retke i globalno ugrožene grabiljivice kod nas. Obratili smo se kolegama iz Mađarske za pomoć. Zahvaljujući Maćašu Promeru, jednom od najboljih poznavalaca ove vrste na svetu i neprofitnoj organizaciji Revir iz Budimpešte, obezbeđena su sredstva za realizaciju

ovogodišnjeg popisa parova. U narednih nekoliko dana po dobijanju sredstava, oformljena je grupa od 19 iskusnih popisivača, članova našeg Društva podeljenih u 15 timova. Iz ranijih iskustava poznato je da se stepski soko u Srbiji gnezdi gotovo isključivo na visokonaponskim dalekovodima (110, 240 i 400 kV) u gnezdima gavrana *Corvus corax* i sive vrane *Corvus cornix*, usled čega je ceo projekat bio usmeren na obilazak

trasa dalekovoda na čitavom području Vojvodine. Nakon uvodnih tehničkih priprema, sa malim zakašnjenjem, krajem maja popis je krenuo. Prebrojavanje usamljenih (nesparenih ili rasparenih) odraslih ptica, aktivnih gnezda i mladunaca u njima trajalo je do 25. juna 2013. Osim stepskih sokolova, popisivači su kontrolisali prethodno postavljene drvene platforme i popisivali i druge ptice grabiljivice duž dalekovodnih trasa.

Na kraju popisa možemo reći da smo ostvarili postavljene ciljeve: stepski sokolovi su uspešno popisani na teritoriji Vojvodine i postavljen je satelitski odašiljač na mladu sokolicu nazvanu Vida. Nažalost, sokolica nije dugo poživelja i nakon približno tri nedelje letenja i istraživanja teritorije u neposrednoj blizini gnezda, uginula je iz još neutvrđenih razloga. S druge strane, završetak rada na terenu i obrada prikupljenih podataka pokazali su poražavajuće podatke koji se tiču brojnosti gnezdećih parova. Naime, u poređenju sa prethodnim

Foto: István Ham

Stepski soko na ivici opstanka

Foto: Draženko Rajković

U potrazi za stepskim sokolovima

Foto: David Grabovac

Mladunci spremni za prvi let

Foto: Draženka Rajković

Panonska ravnica, stanište
stepskog sokola

popisom iz 2007/08. godine brojnost parova opala je za približno 50% (uz delimičnu ogragu koja je u vezi sa različitim metodama popisa u navedene dve godine). Ovogodišnjim cenzusom na području Vojvodine ukupno je pronađeno 17 gnezdećih parova sa mladuncima. Nažalost u Sremu jednom od ranijih najznačajnijih područja gnežđenja, nije pronađen nijedan aktivni par. Razlozi ove pojave se još uvek utvrđuju, ali nesumnjivo da je za ovakvo drastično smanjenje odgovoran čovek i njegove aktivnosti. Svi prikupljeni podaci tokom cenzusa, kao i na osnovu iskustva popisivača, pokazuju da se na teritoriji Srbije u savremenom periodu gnezdi manje od 25 parova stepskih sokolova.

Foto: Draženka Rajković

Popis stepskih sokolova u Sremu

Kako smo za naredni period doobili materijalna sredstva od Rufford fondacije i pomoći u vidu dugogodišnjeg iskustva inostranih stručnjaka, planiramo da nastavimo monitoring stepskih sokolova i posebno se posvetimo zaštiti svakog od malobrojnih pojedinačnih preostalih gnezdećih parova.

Draženka Rajković

Veštačko gnezdo za stepskog sokola

Foto: Išvan Ham, Ženka u gnezdu

Foto: Išvan Ham, Sokolići u gnezdu

Ženka stepskog sokola (*Falco cherrug*) u gnezdu je ležala na tek izleženim mladima. Fotografija je načinjena fiksiranim foto-aparatom na dva metra od gnezda i daljinskim okidačem u rano ujutro

Ovo veštačko gnezdo, prvo u Srbiji, je napravljeno u februaru 1982. godine. Formirano je na zemlji od suvih grančica koje su povezivane pocinkovanom žicom i postavljeno je komadićima vunenog tapisona. Kompaktno gnezdo je odvučeno na drvo i postavljeno je u vršnom delu bora uz stablo. Stepski sokolovi čim su se vratili odmah su ga zauzeli. Ideja (razlog postavljanja) je bila da se spreči sukob sokolova sa, na tom mestu stalno gnezdećim parom gavranova. To je lokalitet **Flamunda** (Stari borovi) na Deliblatskoj peščari na koji se svake godine vraćao par sokolova, preotimao i zauzimao stara gnezda gavranova.

Pošto te godine nije bilo starih gnezda (samo jedno u kome su namevali da se gnezde gavranovi) odlučio sam se za izgradnju veštačkog gnezda za stepske sokolove i postavio ga na drvo gde se, već pre nekoliko godina gnezdio jedan par. Kao što sam već rekao odmah su ga prihvatali, ostavili gavranove na miru i izveli potomstvo.

Išvan Ham

EBCC i IWC sastanak

U PERIODU između 17. i 21. septembra 2013. u Klužu-Napoka (Rumunija) održana je 19. međunarodna konferencija Evropskog saveta za cenzuse ptica (*European Bird Census Council – EBCC*), na kojoj su prisustvovali i nacionalni koordinatori Međunarodnog popisa ptica vodenih staništa (*International Waterbird Census – IWC*) iz Evrope i zapadne Azije.

Na konferenciji je predstavljeno mnogo visokokvalitetnih prezentacija i razgovora o evropskim pticama, uključujući problematiku vezanu za monitoring, metodologije, atlase, indikatore, obične

vrste, ptice poljoprivrednih staništa, planinske ptice i dve sesije o pticama vodenih staništa. Posećenost je bila izuzetno visoka, a na skupu je učestvovalo 37 IWC nacionalnih koordinatora ili njihovi predstavnici. Srbiju (DZPPS) je zastupao **Marko Šćiban** kao nacionalni koordinator IWC-a u Srbiji. Nakon završetka konferencije, jedan dan bio je posvećen IWC problematici.

Radionica koju su organizovali *Wetlands International i Waterbird Monitoring Partnership*, uključivala je diskusije o davanju podataka, unapređivanju međunarodne saradnje, ojačavanju monitoringa seobenih puteva, kao i informacije o skrašnjim strateškim i tehničkim unapređenjima u okvirima organizacije IWC-a.

Marko Šćiban

Bezbedno gnežđenje

**2000 parova
LASTA BREGUNICA
kod Prigrevice**

P

OČETKOM maja 2013. na privatnom kopu peska kod Prigrevice formirala se kolonija lasta bregunica koja je brojala 650 parova. S obzirom da je u to vreme visok vodostaj na rekama poplavio strme obale i onemogućio gnežđenje ovih vrsta lasta koje su usko vezane za takva mesta, upravo ovaj kop omogućio im je da bezbedno nastave gnežđenje.

Zahvaljujući razumevanju direktora firme „Džimi komerc“ iz Prigrevice, radnici su obustavili kopanje i odnošenje peska na mestu gde su počele da se gnezde laste bregunice i na taj način spasili ovu koloniju stroga zaštićene vrste ptice. Povoljne uslove prepoznale su i druge bregunice koje su u međuvremenu dolazile u koloniju i tako je krajem jula broj parova

bregunica porastao na 2000. Ovo je pozitivan primer koji pokazuje kako može da se nađe rešenje koje čini održivim i potrebe čoveka i potrebe ptica.

Nenad Spremo

Urednik e-mail:

magazindetlic@gmail.com

Festival ekoturizma Rusanda 2013.

DZPPS je u saradnji sa banjom "Rusanda" i Međnom zajednicom „Melenci“, 6. oktobra 2013. organizovalo i uspešno održalo prvi Festival ekoturizma i zaštite prirode „Rusanda 2013“. Festival je organizovan tokom trajanja Evropskog vikenda posmatranja ptica, kao deo projekta **“Improving the bird conservation status of three IBAs in Serbia: Slano Kopovo, Rusanda and Okanj Lakes”**, koji sprovodi DZPPS, a podržava fondacija *Euro Natur* iz Nemačke.

U prepodnevnim časovima, više od 50 učesnika uživalo je na izletu oko jezera Rusanda, gde su posmatrali mnoštvo vrsta i jedinki ptica. Usledilo je svečano otvaranje Festivala.

Gоворили су dr Ivan Bošnjak, gradonačelnik Zrenjanina i dr Slobodan Puzović, pokrajinski sekretar.

Gradonačelnik je pozdravio skup, između ostalog rekavši: „Svima vama želim da radimo po savesti za zajedničku budućnost. Zahvaljujem što ste došli u ve-

likom broju i što ste do sada uložili ogromnu energiju u istraživanju i zaštitu Rusande.“

Slobodan Puzović je naglasio: „Želim da ovaj festival postane tradicionalan, pre svega zato što naš Sekretarijat za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine vodi proces zaštite ovog prostora. Nadam se da će se ta procedura završiti do kraja godine.“

Otvorena je i izložba fotografija ptica autora Katarine Paunović i Danila Đekovića, a posetioci su nakon toga mogli da slušaju predavanja o zaštićenim prirodnim dobrima, mogućnostima za razvoj ekoturizma i ostalim srodnim temama.

U sklopu Festivala, na platou ispred banjskog restorana, svoje proizvode su izložili lokalni proizvođači hrane, pića i suvenira, a učestvovalo je i nekoliko "zelenih" organizacija i kompanija koje se bave uslugama na polju zaštite životne sredine.

Milan Ružić

Aktivni za prirodu

Po drugi put na Suvoj Moravi

NA LOKALITETU Suva Morava u Čačku od 5. do 20. avgusta 2013. održan je Drugi međunarodni volonterski kamp „Working For Nature“. Cilj kampa ostao je podizanje ekološke svesti i upoznavanje lokalnog stanovništva sa značajem Suve Morave.

Aktivni volonteri (13 učenika iz sedam zemalja) uklanjali su divlje deponije, invazivne vrste biljaka, pravili i postavljali kućice za ptice i time dali primer lokalnom stanovništvu kako da se očuva Suva Morava.

Lokalni mediji zdušno su izveštavali o samoj akciji i uspešima volontera, posebno o krčenju velikog dela obale zahvaćene neinvazivnom falopijom, američkim jasenom i bagremom, a pažnju je privuklo i uklanjanje nekoliko divljih deponija. Kamp su organizovali Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, Gradska uprava Čačka (glavni finansijer), OŠ „Vuk Karadžić“ (smeštaj) i preduzeća „Moka“ i „Bora“ d.o.o.

Slobodan Knežević

DRUŠTVO ZA ZAŠITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

Šansa za kukuvije u Bačkoj Topoli i Malom Iđošu

Foto: Tot Atila, postavljanje gnezda

Ornitološka sekcija bačko-topolskog Ekološkog društva „Arkus“ započela je projekt zaštite kukuvija na teritoriji opština Bačka Topola i Mali Iđoš 2008. godine. Zadatak je da se u ovim opštinama proceni brojno stanje kukuvija i da se planiranim aktivnostima one sačuvaju. Projektom su obuhvaćena i obližnja sela i salaši u komšijskim opštinama, Subotica i Senta.

RVI korak bio je procena staništa kukuvija na teritoriji koju obuhvata projekt, nakon čega je izrađena strategija zaštite ove vrste. Prvo su na redu bile crkve (pravoslavne, katoličke i protestantske), salaši i dvorišta većih gazdinstava. Na ovim mestima istraživana je brojnost i prisutnost, s obzirom da su u srednjoj Bačkoj takva mesta najprivlačnija kukuvijama i predstavljaju potencijalna staništa za njihovo gnežđenje. Primetili smo da su poluotvorena mesta pogodna i za reprodukciju slepih miševa.

U akcijama zaštite, od početka projekta do danas je postavljeno triнаest kutija idealnih za gnežđenje kukuvija (Bačka Topola, Bajša, Novo Orahovo, Gunaroš, Mali Iđoš, Čantavir, Tornjoš). Kutije su uglavnom postavljene na crkvenim tavanima, na salašima, u ambarima i na tavanima zgrada koje se nalaze u sklopu gazdinstava.

Projekat se ne bavi isključivo zaštitom kukuvija, već se procenjuje i brojnost još jedne vrste koja se može naći na ovim mestima i u okolini –

Foto: Jožef Šihelník, Crkva Sv. Dimitrija

kukumavka. Na terenu ne izostaje ni procena brojnog stanja sove utine i na našoj teritoriji retkog čuka. Ove ptice prstenuju se kada ima mogućnosti za to (mladunci).

Mesta koje obuhvata ovaj projekt obilaze se jednom godišnje radi osvežavanja i prikupljanja novih podataka.

Jožef Šihelník

O ranoj ornitologiji i jednom pupku

Kad sam u krcatom avionu za Palermo izvadio svoju knjigu za put, presavio sam korice da se ne vidi gola žena na naslovnoj strani. Sakrio sam i naslov „Rubin u njenom pupku”. Iako sad mislite da je reč o petparačkom, bulevarском romanu – nije, to je istorijska drama iz pera ne beznačajnog pisca Barija Ansvorta (Laguna, 2008), zabavna skoro kao kriminalistički roman. Da bi se razumelo zašto sam izabrao baš tu knjigu za put na Siciliju, treba reći da se radnja dešava u Palermu XII veka, a da glavni junak, već u prvoj glavi, polazi u nabavku malih belih čaplji Egretta garzetta za dvorsknu menažeriju normanskog kralja Ruđera Drugog od Sicilije. U stvari, čaplje su bile namenjene dvorskemu lovju sa sokolima.

Na jednom ranijem putovanju nosio sam knjigu istog žanra „Soko od Palerma” Marije Bordin (Laguna, 2008), o nasledniku sicilijanskog kraljevskog prestola, caru Frederiku ili Fridrihu Drugom Hoenstaufenu (1194–1250). On je bio sin kćerke Rudera Drugog i jedan od najmarkantnijih vladara svog vremena. Posle silnih vojnih uspeha nazvali su ga *Stupor Mundi* (Svetsko Čudo). Eto takvim izborom luke lektire pokušavao sam da se prebacim u srednjovekovnu atmosferu i oslobođdim se slike Sicilije iz „Kuma”, „Činema Paradizo” i „Geparda”.

Sve to zato što je taj car Frederik (*Fredericus, Federico, Fridrich*), ako niste znali, pisac prvog ornitološkog dela, najranije knjige specijalno o pticama, i napisao ju je nešto pre 1248. Knjiga se zove „*O veštini lava pomoću ptica*” (*De Arte Venandi cum Avibus*), ali je mnogo više od sokolarskog priručnika, jer se bavi i pticama uopšte, ne samo na osnovi prethodnih izvora, već i sopstvenih posmatranja i eksperimentisanja. Frederik je znao Aristotelove zoološke rasprave (*Περὶ τὰ Ζῷα Ἰστο-*

πίατ), verovatno u latinskoj verziji (*Historia Animalium*), jer je grčki naučio tek docnije. Takođe je imao i *De Scientia Venandi per Aves*, arapski udžbenik sokolarstva od Hunaina (Moamina) u prevodu svog dvorskog filozofa Teodora iz Antiohije.

Originalni rukopis je izgubljen, ali sačuvano je nekoliko iluminiranih prepisa, od kojih se najstariji, ali nekompletan, čuva u Vatikanskoj biblioteci. Nadao sam se da će bar neki od prepisa naći u Palermu, ali uzalud. Simpatični univerzitetski Zoološki muzej „Pjetro Doderlajn“ iz XIX veka nema ih, a lokalni Zoološki fakultet u svojoj biblioteci nema ni moderne štampane prevode, iako tamo rade čak dva ornitologa (na fakultetima u Beogradu i Novom Sadu nema ni jednog ni drugog, ni rukopisa, ni ornitologa). Novi štampani prevod na italijanski jezik

Frederik Drugi, fasada
Kraljevskog dvora u Napulju

(*L'arte di cacciare con gli uccelli*, Roma–Bari: Laterza 2000) našao sam jedino u biblioteci palermitanskog Filološkog fakulteta. Ustvari, ornitološko delo cara Frederika Drugog ostalo je do danas nekako skrajnuto, prečutano, kao kozje uši jednog drugog cara. Tome je možda doprinela viševekovna papska zabrana objavljuvanja i korišćenja bilo čega što je on napisao. Naime, Frederik Drugi, ne samo da je bio vladar svetog Rimskog carstva i kralj Sicilije, nego je ženidbom nasledio i tron Jerusalimskog kraljevstva. To je već bilo dovoljno da bude čas političkih trn u oku, čas neposredni ratni neprijatelj nekolikih papa. A budući jak, uticajan, nesavitljiv i nepokolebljiv, zaradio je ne samo da ga Katolička crkva zauvek prokune i

Ilustracija iz *De arte venandi*: formacija jata ždralova

Ilustracija iz *De arte venandi*: sokolari

Ilustracija iz *De arte venandi*: ptice vodenih staništa

Grob Frederika Drugog Hoenštaufena,
Palermo, 10. septembar 2013.

anatemiše, nego i zvanično proglaši za jeretika i bezbožnika, odnosno ekskommunicira, i to dva puta. To, praktično znači da njegova knjiga nije vekovima imala nikakav uticaj na razvoj ornitologije, pogotovo među prirodnjacima pod okriljem crkve, koji su se držali samo Aristotela i Plinija.

Prvi tom knjige *De Arte Venandi cum Avibus* daje opšti uvod u ornitologiju, koji zadivljuje ne samo preciznošću, naročito ako se uporedi sa klasičnim prirodnjačkim autoritetima, nego i kompletnošću. Tu ništa nije izostavljeno, kao da je pisano u moderno doba. Prema Aristotelu autor je kritičan i demantuje njegovu tvrdnju da ptice

koje se sele u uređenim formacijama zauzimaju mesto prema društvenoj hierarhiji, jer je lično posmatrao kako se ždralovi u letu smenjuju na čelu jata. Ptice je sjajno klasifikovao prema staništima i načinu korišćenja staništa, prema izboru hrane i načinu njenog pribavljanja, prema dnevno/ noćnoj aktivnosti, tipu seobe i anatomiji. Uz to je dao i zadržavajuće tačne opise ptičjeg leta, perja i mitarenja, razmotrio je rokove i pravce seobe, udaljenosti, meteorološke uslovlijenosti. Posvetio je posebna poglavљa parenju, gnezdima, jajima i njihovom broju, dužini inkubacije, mладuncima, roditeljskom staranju. Ništa nije propustio.

Frederik je detaljno opisao anatomiju ptica, između ostalog i ptičje bubrege i ispravio Aristotela koji je mislio da ptice nemaju takve organe. Uzdao se najviše u svoja zapažanja, a eksperimentisao je proučavajući razviće ptica, pa je izlagao jaja suncu, da utvrdi da li je ta toplota dovoljna za izleganje ptica. Proučavao je i njuh ptica tako što je pokrivaо oči lešinarima, kako bi video da li su u stanju po mirisu da nađu hrannu.

Poglavlje o letu ptica je opširno i precizno napisano i po mišljenju Majкла Voltersa (*A Concise History of Ornithology*, 2003), ostalo je neprevaziđeno do Konrada Lorenca, 1933. Sve do kraja XVIII veka, do pojave prvih istoriografa ornitologije Šnajdera i Merema, za Frederikovo delo praktično se nije ni znalo među proučavaocima ptica, iako

Soko iz Palerma, *Falco peregrinus*,
Zoološki muzej „Pjetro Doderlajn”,
Palermo, 11. septembar 2013.

je rukopis štampan prvi put 1596. (Augsburg: Velser). Šteta, da je bilo drukčije, ornitologija ne bi vekovima tapkala u mraku.

Drugi tom bavi se posebno sokolovima i sokolarstvom. Frederik detaljno opisuje nekoliko vrsta sokolova: severnog *Girofalco*, sivog *Peregrinus*, stepskog *Sacer* i krškog *Lanerius*. Dalje slede podrobna uputstva za obučavanje i negovanje sokolova, uključujući i lečenje (i psihičko i somatsko). Daju se i norme ishrane, po količini i kvalitetu. Zanimljivo je da se naglašava da, ako se umesto mesa daju svež sir ili urda – oni ne smeju da budu soljeni.

Jedno poslepodne, po maestralu koji je malo raččistio zagušljivost vlažnog i sparnog Palerma, uputio sam se u Katedralu, da se poklonim seni tog prvog velikog ornitologa, cara Frederika Drugog. Njegov masivni porfirni romanički sarkofag u prvoj kapeli desnog broda, podupiran dva para reljefnih lavova sa upletenim repovima. Postavljen je ispod baldahina koji стоји на шест tankih porfirnih stubova. Neko je ispred groba ostavio dva buketa svežeg cveća. U istoj kapeli, ali iza Frederikovog, nalazi se sarkofag kralja Ruđera Drugog, pod šarenim baldahinom sa saracenskim zlatnim intarzijama.

A „gola ženska” sa naslovne strane putne knjige je reprodukcija jednog od najpoznatijih i najerotičnijih aktova, čuvene Engrove Velike odaliske (1814) iz Luvra, na kojoj se zapravo ne vidi ništa, čak ni pupak.

Vojislav Vasić

Zoološki muzej „Pjetro Doderlajn”, Palermo, 11. septembar 2013.

NOVA KNJIGA POSVEĆENA PTICAMA NAŠEG REGIONA

Ptice Đerdapa

Bratislav Grubač, Zoran Milovanović i Milenko Šekler (2013): Ptice Đerdapa – The Birds of Djerdap. JP „Nacionalni park Đerdap“, Zavod za zaštitu prirode Srbije i Veterinarski specijalistički institut „Kraljevo“, Donji Milanovac, pp 257. ISBN 978-86-6189-041-3

Ornitologiji u Srbiji definitivno je krenulo, bar sudeći po broju izdanja koja se objavljuju u poslednje vreme. Gotovo da ne prođe godina, a da nam na radnom stolu ne osvane nova studija ili knjiga posvećena pticama nekog regiona Srbije. Možda, čak ima i onih koje to pomalo nervira, pogotovo ako se ne ispune njihova „prikrivena“ očekivanja, ali mene uvek iznova obraduje i ubedi da naša ornitologija ima potencijala da napreduje.

Foto: Blažimir Obradović, početak Đerdapske klisure

Sticajem okolnosti, bio sam upoznat s tokom rada na rukopisu knjige *Ptice Đerdapa*, koja je pred nama i znam faze i izazove kroz koje je prolazila. Ni sam nisam mogao naslutiti, prateći različite konceptualne stavove, u šta će se izrodit. Na kraju, dobili smo knjigu kakva je, izgleda, jedino i mogla da nastane u tim okolnostima. U njoj je od svega pomalo.

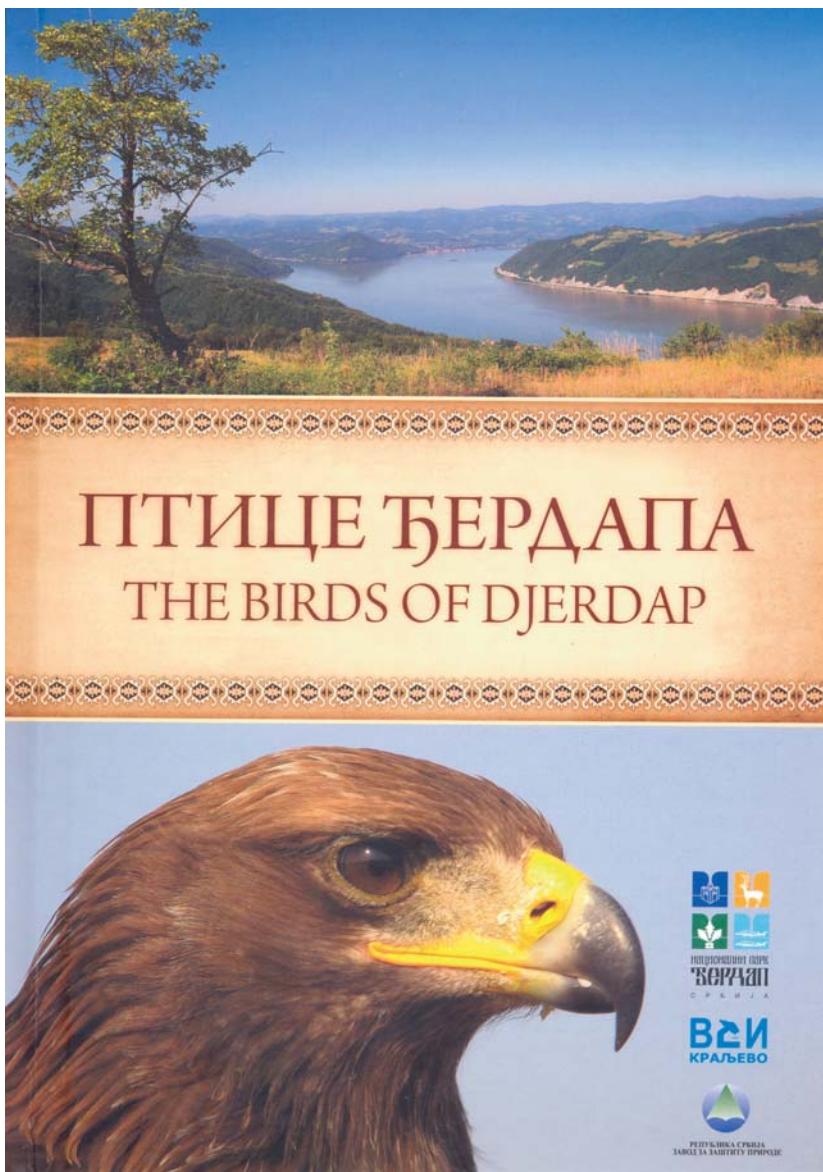
Knjiga *Ptice Đerdapa* već samo na prvi pogled, ali i u ruci, ostavlja impresivan utisak. Veliki format, tvrd povez i ukrasni kartonski omot-futrola, sjajne korice, veliki broj listova veće gramaže, čine da se prvi susret s knjigom, čak i u fizičkom smislu doživi kao nešto obimno i „teško“.

Drugi, detaljniji pogled otkriće da je to, ustvari, popularno izdanie sa elementima vodiča za ptice, namenjeno turistima i ljubiteljima prirode koji posećuju Đerdap. Knjiga teži da bude vodič za ljubitelje prirode i posmatrače ptica i da im pomogne u određivanju i pronalaženju pojedinih vrsta na terenu. Zbog toga, pomalo čudi skupoceni omot i format knjige koji su više namenjeni za biblioteke i naučna, stručna, enciklopedijska dela, nego za štivo predviđeno da se nosi na teren radi konsultovanja gde i kada koju vrstu tražiti i kako je prepoznati. Knjiga je, verovatno po želji nekog od izdavača, „skrojena“ pre svega da bude lep suvenir, koji posetioci Đerdapa mogu poneti kući kao uspomenu.

Osim očite dileme koja je, izgleda, tinjala do štampe – kome je knjiga namenjena i šta toj ciljnoj grupi treba da pruži i u kom formatu – javljala se i druga dilema vezana za područje koje tretira i njen naziv. Iako se knjiga zove kratko *Ptice Đerdapa*, u njoj se može naći dosta informacija o pojedinim vrstama ptica i njihovoj rasprostranjenosti i u susednoj Negotinskoj krajini, sve do ušća Timoka i granice sa Bugarskom, a pomalo i u široj zoni Pomoravlja. To, svakako, čitaocima žednim znanja i novih informacija neće smetati, ali upućuje na dilemu autora da definišu prostor istraživanja i sam pojam „Đerdap“. Zbog toga na samom početku uvoda konstatuju da je, ustvari, reč o „Pticama Đerdapa i susednih područja“.

Da stvar bude još komplikovanija za autore i izdavače, knjiga formalno i nije nastala kao želja da se napravi sveobuhvatna analiza faune ptica Đerdapa, uz korišćenje sve postojeće literaturne građe, muzejskih zbirk i drugih dostupnih izvora, iako naslov usmerava upravo na to, već je ona jedan od produkata dvogodišnjeg projekta (2010–2011) izdavača pod nazivom „Istraživanje stanja i zaštita prioritetnih vrsta ptica na području Nacionalnog parka Đerdap“, koji je finansiralo tadašnje Ministarstvo životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja.

Zbog toga su u knjizi obrađene „svega“ 174 vrste ptica, isključivo one koje su zabeležene u dve godine istraživanja. Ostaje žal za još oko 100 vrsta ptica koje su registrovane na širem području Đerdapa pre 2010. godine, a nisu obuhvaćene knjigom i zato bi ispravnije bilo da je u naslovu jasno naveden period na koji se knjiga odnosi, čime bi se razrešila dilema o

Naslovna strana knjige „Ptice Đerdapa“

njenom „stručnom dometu“ i otvorila mogućnost da ovaj zvučni naslov poneće neka buduća, malo drugačija monografija, koju željno isčekujem.

U knjizi je prikazano 114 fotografija ptica, oko 110 vrsta, čiji je kvalitet raznolik. Iako autori nisu raspolagali fotografijama svih obrađenih vrsta, ipak su pokušali da uz srpsko-engleski tekst uklope te fotografije, kako bi olakšali čitaocu da identifikuje vrstu.

I opet, kao po pravilu – da bude od svega pomalo, u završnom delu *Ptice Đerdapa* naći ćemo „knjigu u knjizi“, zasebno poglavje, čak zasebnog tima autora, gde je obrađena interesantna i nadasve neobična problematika vezana za veterinarski aspe-

kt zdravstvenog stanja ptica u NP „Đerdap“. U fokusu je utvrđivanje prisustva virusa avijarne influence. Iako će mnogi stručnjaci i poznavaoци ove problematike sa zanimanjem pročitati navedeni tekst, ipak ostaje utisak da se „ozbiljna“ i za običnog turistu, pomalo „zastrašujuća“ priča, izneta na naučnoj osnovi, ne uklapa u „sladunjavu“ i opuštajući glavni deo knjige koji prikazuje raznolikost i lepotu prirode i ptica.

Bez obzira na to, turisti, ljubitelji prirode i ptica svakako će sa zadovoljstvom prelistavati stranice knjige *Ptice Đerdapa* i nalaziti ono što ih interesuje. Stručnjaci i добри poznavaoци ptica i prirode možda će biti malo razočarani kada utvrde da među

260 stranica A4 formata praktično nema nijedne karte rasprostranjenja neke vrste, a pogotovo nema datuma konkretnih posmatranja, a za mnoge vrste ni aktuelnih procena brojnosti parova na gnezđenju. Čini se da je nepotrebno u drugom delu knjige, čak na 13 strana, data tabela sa popisom vrsta ptica zabeleženim za dve godine istraživanja, sa migratornim statusom i nacionalnim i međunarodnim statusom zaštite, jer su sve te informacije već prezentovane u prethodnom delu knjige. Bilo bi korisnije da je u toj tabeli za svaku vrstu data procena broja gnezdećih parova, brojnost na migraciji i posebno, tokom zimovanja, kao i trendovi.

Upoznat sam sa podacima koje su autori prikupili tokom svojih kratkih, ali intenzivnih terenskih istraživanja, na osnovu čega je nastala ova popularna knjiga o pticama i zbog toga izuzetno cenim trud, posebno prvog autora u radu na području Đerdapa. Imajući u vidu te prikupljene podatke, s velikim nestrpljenjem očekujem da u rukama uskoro držim novu knjigu o pticama ovog istog područja, ali s malo drugačijom „specifičnom težinom“, koja bi transparentno, naučno, obradila sve ranije („istorijske“) i nove podatke o pticama ovog jedinstvenog krajolika Srbije, koja bi pružila detaljne karte rasprostranjenja posebno značajnih vrsta i procene brojnosti u različitim godišnjim periodima, kao i trendove u prostoru i vremenu, uz predloge aktivnih mera zaštite i unapređenja populacija.

Do te nove prilike kada ćemo se radovati novoj knjizi o pticama Đerdapa, ostaje nam da se iznova, takođe s radošću, vraćamo ovoj, koja nam je pri ruci, na radnom stolu ili na polici. Priroda i ptice Đerdapa su nacionalno i međunarodno blago i zbog toga treba da budemo zahvalni svima onima koji ih slave i promovišu njihovo očuvanje i zaštitu. Knjiga *Ptice Đerdapa* upravo ima tu misiju i zbog toga joj želim puno čitalaca, a Nacionalnom parku „Đerdap“ puno novih dobromernih posetilaca.

Slobodan Puzović

NOVA KNJIGA:

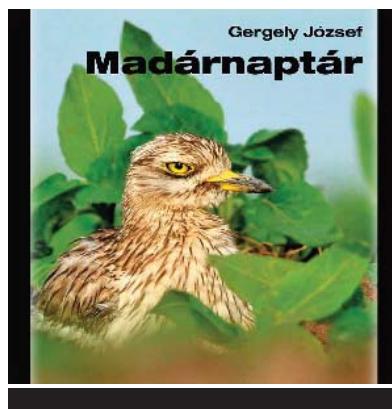
Kalendar o pticama

(Madárnaptár)

Pred ornitološkom javnošću odnedavno se našla nova knjiga o prirodi i pticama Madárnaptár (Kalendor ptica), zahvaljujući autoru Jožefu Gergelju, istaknutom ornitologu i novinaru iz Sente. Knjiga je publikovana 2013. uz finansijsku podršku Fonda Betlen Gabor (Bethlen Gábor Alap) iz Mađarske, a ujedno je jubilarno, 150. izdanje izdavača Élettel Könyvek iz Subotice. Kao suizdavač javlja se Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije

Višedecenijska novinarska i fotoreporterska aktivnost Jožefa Gergelja u dnevnom listu Mađar Szó (*Magyar Szó*) urodila je plodom više stotina popularno-obrazovnih članaka o najaktuuelnijim dešavanjima i pojivama u prirodi i svetu ptica. Krajem osamdesetih i početkom devedesetih, meni, tada osnovnoškolcu, jedini razlog za nabavku tog lista bio je dodatak/ prilog Duga (*Szivárvány*), u kojem je autor vodio rubriku „Kalendar o pticama“ (*Madárnaptár*). Bilo je pravo zadovoljstvo čitati o pticama, interesantnim navikama, zanimljivim posmatranjima retkih vrsta, mističnim pričama o seobi, ali isto tako i o aktivnostima sa kampa na obali Ludaškog jezera, koji je tada bio jedini organizovani prstenovački kamp u Vojvodini. Naravno, i dan-danas objavljuju se njegova saopštenja napisana istim entuzijazmom i ljubavlju prema pticama i prirodi. Uzevši u obzir naziv rubrike, može se naslutiti da je knjiga zapravo mali rezime pojedinih napisu nastalih u proteklih 25 godina bavljenja novinarstvom.

Ova kvalitetno izrađena knjiga, tvrdih korica, sa 144 stranice, prigodnog, osrednjeg formata, jednostavnog dizajna, dragoceni je kolaž priča, isečaka iz svakodnevnog života ptica. Te kratke, čitke, emotivno i u popularnom stilu napisane zabeleške, složene su u pet tematski odvojenih delova:

1. Zanimljive ptice, zanimljivosti o pticama;
2. Ptice naše okoline;
3. Selice nebeskih puteva;
4. Na vodama Vojvodine;
5. Zaštita prirode i ptica.

Iako je tekst napisan na mađarskom jeziku, vrhunske fotografije koje krase skoro svaku stranicu često „zamenjuju“ reči i vizuelnom pojavom pričaju istu priču. Osim Jožefa Gergelja, kao autor fotografija pojavljuje se i Atila Agošton, takođe poznati ornitolog. Primećuje se da od ukupno 96 fotografija (ne računajući dve fotografije na koricama), skoro trećina odštampana je u crno-belog koloritu. No, ne misleći da razlog tome leži u nameri autora, već više u ograničenim sredstvima, mora se priznati da je načinjen prilično dobar balans kada je reč o predstavljenim vrstama ptica. Naime, većina ptica na tim „bezbojnim“ fotografijama i po

prirodi imaju skromnije boje ili su manje-više crno-belo odevene, npr. labud grbac, liska, crnoglavi galeb... Međutim, ipak je šteta za neke fotografije, pogotovo za one sa retkim vrstama evropske ornitofaune. Primer za to je fotografija koja prikazuje fenotipske razlike između trstenjaka rogožara i retkog ševarskog trstenjaka. Sve u svemu, ko poznaje i prati autorski rad Jožefa Gergelja, sigurno će u knjizi prepoznati neka dela sa raznih izložbi fotografija ili publikovanih u novinama, časopisima, čak i fotografije koje su dobila prestižne nagrade na domaćim i međunarodnim fotokonkursima. Još veću vrednost ovoj knjizi daju premjerne fotografije, koje čitaoci možda još nisu imali mogućnost da vide u zvaničnoj objavi.

Na kraju, autor je u svom delu uspeo da spoji staro i novo, nekada i trenutno aktuelno, istorijsko i savremeno, priče i slike...

Svakako je korisno imati ovu knjigu, jer prilikom svakog čitanja zapaža se novi detalj, novo saznanje o pticama i prirodi, i to kroz oko i objektiv priznatog fotoreportera i ljubitelja prirode. Ostaje nada da će se u što skorije vreme pojaviti knjiga prevedena na srpski jezik, pa da i šira javnost uživa u njoj, ne samo gledajući fotografije.

Lorand Vig

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

Urednik e-mail:
magazindetlic@gmail.com

Slano Kopovo

РАМСАРСКА ПОДРУЧЈА ВОЈВОДИНЕ

СЛАНО КОПОВО

Evo i treće knjige o predelima vodenih staništa Vojvodine koji ispunjavaju kriterijume Ramsarske konvencije. Knjiga o Slanom Kopovu izšla je po modelu prethodne, o Obedskoj bari. Potpisala ju je grupa od devet autora ispred svojih pokrajinskih institucija. Nema nikakvih naznaka o podeli zadataka među autorima, pa se ne zna za šta je koji bio odgovoran. Prvi autor je Lorand Vig, urednik knjige, dok je dr Slobodan Puzović peti autor i glavni i odgovorni urednik. Izdavač je Pokrajinski sekretarijat za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine, u saradnji sa Lovačkim udruženjem „Novi Bečeј” i Opštinom Novi Bečeј, ali priroda saradnje na izradi knjige nigde se ne objašnjava. Knjiga je promovisana kao monografija, manifestaciono u Novom Sadu i Novom Bečeju, kao „kapitalno izdanje” (RTV, 14. mart 2013).

To je, ustvari, reprezentativna knjiga fotografija Geze Farkaša (začudo nije naveden među autorima), uz nešto slika desetoro drugih autora. Strane na kojima je tekst zauzimaju manje od 10% knjige, u proseku – svaki od devetoro autora napisao je manje od jedne i po strane teksta. Ima se utisak da je, bez posledica, moglo da se prođe i sa upola manje teksta. Urednici fotografije su Geza Farkaš i ponovo dr Lazar Lazić. I pored toga, ili baš zato, fotografije su pričično neujednačenog kvaliteta, nestručno pripremljene i jadno odštampane, a nemaran odnos prema potpisima gotovo da im oduzima svaku dokumentarnu vrednost. Svejedno, jedino što u knjizi vredi jeste baš komplet Farkaševih fotografija. Za čitaoce Detlića važno je reći da je Farkaš uspeo da sakupi fotografije blizu 70 vrsta ptica, od kojih su neke odlične, a najzanimljivije su one sa vrstama koje se ne fotografisu često (npr. liskonoge na str. 115).

Ono za šta se u prethodnoj knjizi o Obedskoj bari moglo pomisliti da je slučajan propust, dizajnerski loš dan ili

nemamerni previd usled žurbe, sada – pošto je ponovljeno – ukazuje na dosledni nedostatak veštine uređivanja, na medveđu uslugu blagonaklonog recenzenta i aljkavost čak tri lektora (na str. 17 ne razlikuju ni glagole *pojati* i *pojiti*). Smešno je što im autori zahvaljuju na kraju knjige. Sasvim je nejasno i zašto su angažovani autori kojiima je problem da sastave tri cele rečenice (vidi prvi antrfile na str. 9). Nemarnosti ima na svakom koraku. U odeljku „Stražari ravnice”, kaže se da su tekunice retke i ugrožene životinje nastanjene u južnim delovima Slanog Kopova, a u antrfileu „Sisari” na istoj strani

Foto: Katarina Paunović, Slano Kopovo

Vig, L., Đureković-Tešić, O., Marić, B., Stojanović, T., Pu-zović, S., Stojnić, N., Knežev, N., Lazić, L. & Stojanović, V. (2012): *Slano kopovo*. Edicija „Ramsarska područja Vojvodine”, knjiga br. 3. Pokrajinski sekretarijat za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine, Novi Sad. pp. 168. ISBN 978-86-912465-7-0

(19), navodi se da je tekunica prisutna „na severnom delu više obale Kopova”. Poludela magnetna igla? Još se kaže da su neophodne mere aktivne zaštite te vrste. Jeste, ali kako je naći?

U tekstu je citiran samo jedan rad, o jedinstvenoj biljnoj zajednici opisanoj upravo sa Slanog Kopova, ali taj nije uvršten ni u inače skandalozan spisak literature (25) kojim dominiraju predlozi, planovi, elaborati, uredbe, studije i drugi privremeni i interni dokumenti.

Tekstovi su većnom preuzeti iz dokumenata kao što su „Plan upravljanja...“ i slični, pa se suvoparnošću sudaraju sa opisima prizora svakog godišnjeg doba na Slanom Kopovu. Štaviše, u prisustvu takvog elaboratskog stila, sezonske deskripcije deluju sladunjavo, preozareno i lažno-razneženo, kao devojački slobodni sastavi. Po ugledu na knjigu o Obedskoj bari i u knjigu o Slanom Kopovu ubaćena je jedna skaska o dobroj Crnoj vili i blagu cara Radovana, kao iz *Trećeg oka*. Na zadnjoj strani korica, smanjena na veličinu vinjete, data je zanimljiva slika nepoznatog autora, rađena u maniru naivne.

Možda su i ovakve knjige korisne za snaženje saradnje pokrajinskih autoriteta sa lokalnim samoupravama i za ojačavanje svake ponaosob. Možda će indirektno od toga da bude bolje pticama i da će time da se ostvaruju interesi ljubitelja ptica i prirode. Međutim, ne samo što je Slano Kopovo zasluzilo mnogo bolju knjigu nego i poslenici iz Sekretarijata, Zavoda i Fakulteta bolje rade na zaštiti Slanog Kopova nego što prave knjige o svom radu.

Voislav Vasić

BEOGRAD kroz prirodu i vreme

**Voislav Vasić i Marina Ilić (2011):
Beograd kroz prirodu i vreme –
Vodič kroz bio-geo-diverzitet
Beograda, Udruženje „Škola za
opstanak”, Beograd, str. 80.
ISBN:978-86-914123-2-6.**

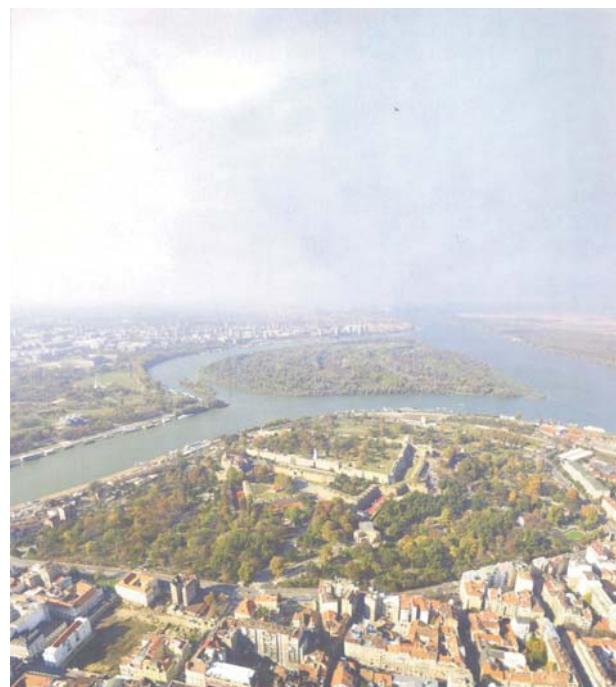
Ova nevelika publikacija od 80 strana zamišljena je, kao što joj i podnaslov kaže, kao vodič kroz prirodne vrednosti glavnog grada Srbije. Poglavlja uključuju geološki diverzitet Beograda, opisan npr. kroz rečna ostrva ili nalazišta fosila; biološki, opisan kroz znamenite šume i parkove, zatim pojedinačna stabla; kroz nalazišta zeljastih vrsta; potom pečurke i životinje. Knjižica se završava sa dva predložena itinerera za prirodnjačko upoznavanje grada. Opremljena je i sa osam tematskih karata koje ugrubo prikazuju u tekstu pominjane oblasti i lokacije

Nekе od pominjanih geoloških tvorevina vide se na svakoj karti grada, poput Ade Ciganlike, dok su druge većini Beograđana sasvim nepoznate. Na primer, pored geološkog profila u Bubanj potoku sam prolazio hiljadu puta, a da nisam znao da su to najstarije stene na teritoriji grada. Slično je i sa drugim opisanim lokacijama. Interesantno je da su u objekte geološkog nasleđa uvršćena i zdanja poput Spomenika neznanom junaku (izgrađen od crnog jablaničkog gabra) ili zgrade Glavne pošte (od granodiorita Boranje).

Znamenite šume počinju sa Avalom, pa ćeete iz kratkog teksta saznati da je nastanjuje 600 vrsta vaskularnih biljaka, 80 vrsta ptica i 10 vrsta sisara, dok ptičji svet na Velikom ratnom ostrvu broji 163 vrste. Poglavlje o znamenitom drveću predstavlja pojedinačna zaštićena stabla (platan pored Konaka kneza Miloša, tise ispred Saborne crkve, itd).

Meni najzanimljiviji deo počinje od zeljastih biljaka i potom pečuraka, pa se nastavlja leptirima, ribama, žabama, pticama i sisarima. Kod ovih prirodnih vrednosti nisu predstavljene lokacije, već opisana staništa u kakvim se nalaze, pa ta poglavља pomalo liče na ključ za identifikaciju.

Znajući naučni ugled autora, nisam se trudio da tražim sitne greške i propuste, tako uobičajene u mnogim našim izdanjima, ali sam se pitao kako i na koji način je ova knjižica upotrebljiva? Pokušao sam da zamislim njenu upotrebu kao džepnog vodiča koji bi korisnik nosio sa sobom, obilazeći pominjane lokalitete – i nije mi pošlo za rukom. Mislim da uspeva da ostvari ulogu informativne brošure za listanje kod kuće, koja bi skrenula pažnju na pojedine sredine,

Naslovna strana

vrste, jedinke ili geološke lokalitete i inspirisala prirodnjaka-amatera da ih potraži, obide, vidi, prouči, ali mi nedostaju opširnije informacije o tim mestima, vrstama, i dublje zalaženje u tematiku, koje bi opravdalo nošenje knjižice sa sobom, čime je, s moje tačke gledišta, njena upotrebljivost pomalo sužena.

Dragan Simić

Ištván Pele (Pelle)

Pista Bači

Dve grupe se, ne videći jedna drugu, prikradaju kroz čestar, a onda se iznenadene gotovo sudaraju. Tog davnog aprilskog dana 1964. događaj je, gledan sa strane, mogao da izgleda kao režiran u nekom sitkomu, samo bez onog veštačkog cerekanja. Čula se iz trske jedino decentna pesma modrovoljke *Luscinia svecica*. Nju sam tada prvi put čuo i nisam odmah znao šta je. Pomišljaо sam na tu vrstu, ali nisam mogao biti siguran, jer je pre tog divnog carsko-barskog proleća nikad nisam ni čuo ni video. Usmeren prema glasu zagonetne ptice spustio sam se niz nasip i počeo da se šunjam duž ruba tršćaka, praćen svojim vršnjakom i vernim školskim drugom, jednim riđokosim, takođe mršavim studentom druge godine biologije. Prikradajući se nečujno „iza čoška“ naletesmo na jednog skrivenog crnomanjastog mlađeg čoveka s dvogledom i brčićima. Iza njega su provirivala dva klinca sa, sličnim našim, olupanim trofejnim dvogledima oko vrata. Onaj riđokosi kao da je bio rođeni brat mog praktičara. Prstom preko usta lik s brkovima me je upozorio da budem tih, a zatim istim prstom pokazao u tršćak. „*Svecika*“, prošaptao je očaravajuću lozinku, pokazujući mi ugao iz koga se između stabljika video raspevani modrovoljac kako se njije ispod metlice trske. Napojili smo oči i uši ekskuluzivnim susretom s pticom, kratko se predstavili jedni drugima, i požurili svaki na svoju stranu. Čovek se zvao Ištván Pele i vodio je dva ptičara-početnika. Ime sam već tada odlično znao iz literature i to sam mu rekao, ali ničim nije pokazao da je polaskan. Nismo počeli ni da časkamo o pticama, niti smo otišli na piće. Tog dana je imalo još toliko toga da se pronađe na Carskoj bari.

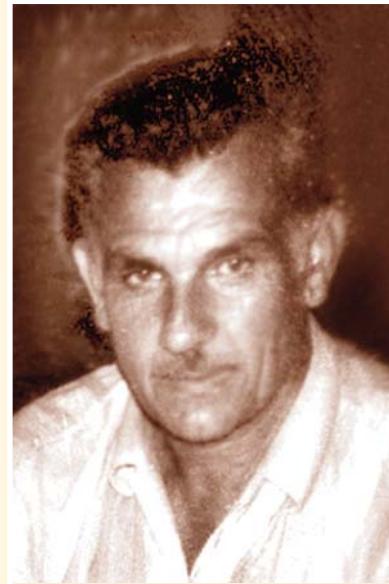

Ištván Pele (Pelle) je bio jedan od prvaka ornitološkog amaterizma ondašnje Jugoslavije, koji je pisao članke o pticama u zagrebačko-jugoslovenskom „Larusu“ i nastupao na nacionalnim i međunarodnim naučnim skupovima, ravnopravno sa biološki obrazovanim ornitologima. Po profesiji je bio inženjer tehnologije koji je radio na odgovornim dužnostima u Skrobari tadašnjeg zrenjaninskog Industrijsko-poljoprivrednog kombinata „Servo Mihalj“. Rođen 1931. u Zrenjaninu, u njemu je i živeo, ali je u Deliblatskoj peščari, na terenu, naprasno umro 19. maja 1990. godine, u sasvim epskom stilu – s dvogledom oko vrata, parom krstaša *Aquila heliaca* iznad glave i njihovim imenom na usnama.

Desetak godina posle onog nemernog susreta u Carskoj bari dobio sam priliku da ga bolje upoznam na jednoj vrlo uspešnoj zajedničkoj terenskoj ekspediciji po južnoj Crnoj Gori. Poveo sam ga da posetimo danas čuvena ornitološka mesta i u tadašnjoj državi jedina gnezdišta nekih vrsta. Uslov je bio da ne dira jaja u gnezdima koje budemo našli, a on se toga pridržavao koliko je mogao. Naime, Pele je imao vrlo kritičan stav:

ptica se ne može smatrati gnezdaricom, dok joj se ne nađe gnezdo, a trajni materijalni dokaz da je gnezdo nađeno jeste sakupljeno leglo i sačuvane (izduvane) ljuške jaja. Bio je zapravo jedan od naših najvećih kolekcionara jaja, oolog – kako oni to vole da kažu. Njegova veština pronalaženja gnezda bila je zadržljiva. Na „mom“, crnogorskem terenu, svako je gnezdo primećivao pre mene.

Druga velika strast su mu bile rode *Ciconia ciconia*. Prstenovao je roda verovatno više nego iko, i imao je preko 80 nalaza. Rašajski je 1990. objavio da je Pelle ukupno prstenovao preko 12.000 roda (*Larus* 41 42: 219–220). Ako je ta cifra tačna, za nju je potrebno 30 godina neprekidno prstenovati prosečno 100 legala sa po 4 ročića godišnje! Rode je baš voleo (bio je čak ljubomoran na druge „rodadžije“) i razumevao je te ptice, a bile su mu i omiljena tema za razgovor. Izneo mi je zanimljivo socio-ornitološko zažimanje da se po vojvodanskim selima rode grupisu u glavnim šorovima gde su bogatija domaćinstva, a gnezda nema ili su retka, u sporednjim sokacima gde žive siroti. Bogati imaju više i strmije krovove, čvršće odžake i veće i trajnije kamare slame, što pauperofobične rode prepoznaju kao bezbednija mesta za gnezda.

Ištván Pele

Tvrđio je i da u bogatijim selima ima više roda nego u siromašnim. Ubogi Nikolinci su tu teoriju opovrgavali, ali to je sve bilo pre „elektifikacije“ roda.

Pele je (u skladu sa svojim atletičarsko-fudbalerskim imenom) bio snažnog, iako nevelikog rasta. Žilav i otporan na terenske napore i neudobnosti, a tih i skroman – bio je terenski ortak kakav se samo poželeti može, posebno u vreme kada se po terenu išlo peške mnogo više nego danas, a sva se oprema, voda i proviant nosila na leđima. Bio je crnokos i izrazito tamnoput sa neobičnim svetlim očima. Govorio je tiho, ne i sporo, ali uz pauze, kao da okleva ili dobro promišlja šta će da kaže. Ozbiljnom, nemametljivom i zatvorenom, zakopčanom, trebalo mu je dugo da otkopča poneko dugme, a tada bi postao zanimljiv i bogat sagovornik. Tako sam od njega čuo neke vrlo slikovite mađarske izraze. Kada se u povratku ne drži puta, nego se peške krene da se „preseče“ mimo utabanih staza, kaže se *torony felé* (prema tornju seoske crkve, koji se u ravnici vidi na horizontu sa udaljenosti od nekoliko kilometara). Takođe mi je pričao da paorska deca najukusnijom hranom smatraju onu što ju je „ptica videla“. To je nepojedeni deo ručka koji je štedljivi ratar ujutro poneo (pa ga je ševa s neba videla kad ga je razmotao), i vratio uveče kući. Od Pelea se imalo šta čuti i naučiti, ne samo o pticama. Neki od najboljih vojvođanskih ornitologa bili su njegovi učenici i sledbenici. Zvali su ga *Pista Bácsi* (Čika-Steva).

Voislav Vasić

www.pticesrbije.rs

Moja top tri najegzotičnija mesta za ptičarenje

Ptičarenje je svakako aktivnost – naučna, rekreativna, pa i sportska, koja vas vodi u najrazličitije predele.

Kada pročitate naslov, verovatno pomicljate da će vam pričati o savanama Kalaharija ili tikovim šumama Indije, ali neću.

To su zanimljiva mesta, ali se ne kvalifikuju za najegzotičnija.

I zato, krenimo od kraja

Foto: Snežana Panjković - Lokalitet 2

TREĆE MESTO: Traganje za pticama zna vas i neplanirano odvesti na potpuno neočekivana mesta. Ovog proleća tragali smo za gnezdilišnim kolonijama gačaca *Corvus frugilegus*, vozeći kroz zadato područje i osmatrajući unaokolo. Aha, eno ih... lete tamo... pratimo kolima njihov let koliko nam to dostupna putna mreža dozvoljava... uleću u ono drveće, idemo za njima i – kapija. Gačci se gnezde u vrtu ustanove za mentalno obolele.

I šta sad? Da pitamo obezbeđenje za dozvolu? Oni bi se premišljali, s obzirom da takav slučaj još nisu imali i sigurno nisu ovlašćeni da nas puste, pa bi nas verovatno uputili da se pismeno obratimo direktoru bo-

lnice. Idemo nezvanično dalje i prolazimo kapiju, a da nas niko ništa ne pita. Verovatno smo stigli u vreme za posete.

Odsutni duhom, pacijenti pod terapijom lelujaju kroz vrt. Osoblje nas ne primećuje, ali pacijent se raspituju šta to radimo. Postavljaju savršeno razumna pitanja, npr. mogu li se ptice nekako utišati, da im ne krešte pod prozorom u cik zore.

DRUGO MESTO: Ova lokacija svima je dostupna, uz prethodnu najavu i dozvolu „Gradske čistoće“ – govorim o beogradskoj komunalnoj deponiji u Vinči. Potrebno je da na ulazu ostavite ličnu kartu... hmm, sećam se da sam ostavljao ličnu kartu

i kada sam brojao sove kod SIV-a I; ne znam da li je sličnost samo slučajna ili je nekako više... sadržajna? A šta jedan ptičar traži na deponiji?

Veliki broj vrsta su oportunisti u pogledu ishrane i često ili povremeno pogostiće se ponuđenim organskim otpacima s naše trpeze. To je odlično mesto da konačno savladate razlikovanje galebova. Standardna ponuda Vinče uključuje običnog *L. ridibundus*, sivog *L. canus*, morskog *L. michahellisi*, sinjeg *L. cachinnans*, uz pokojeg mrkog galeba *L. fuscus* i verovatno druge, ređe, koji se s vremenom na vreme pojave, ali ih treba uočiti i prepoznati unutar 20 do 30 hiljada belih ptica sivih leđa, pa se vi snađite. Uz njih, nađe se tu i više vrsta

Foto: dr Peter Ryan, Sup (Gips) - Lokalitet 1

Foto: Dušanka Stoković - Simić

Foto: Peter Ryan , Bela kanja (*Neophron percnopterus*)

Foto: dr Peter Ryan - Lokalitet 1

Foto: Snežana Panjković, deponija

vrana, poneka bela roda *C. ciconia* na zimovanju, pa i mišar *Buteo buteo*, uz verovatne povremene posete drugih vrsta grabljivica. Najbolji period za posete je zima, kada drugi izvori hrane presuše, a intenzitet smrada je umeren.

Na skali od 1 do 5, gde je 5 najintenzivniji miris, po mrazu to je tek 2, a kad je toplije 3, da leti stigne do 4.

PRVO MESTO: Uobičajene turističke znamenitosti Ahmedabada, komercijalnog centra indijske države Gudžarat, uključuju brojne džamije i turbeta, hinduističke i džainističke hramove, kao i Gandijev ašram; ali ptičari nisu uobičajeni turisti... Pre nekoliko godina svom vodiču izrazio sam želju da vidim što više vrsta strvinara, koji

su usled nenamernog trovanja veterinarskim *diclofenacom* od najbrojnijih postali najređe ptice Indije i tako se u našem itinereru našlo odlagalište uginulih krava na široj periferiji ovog petomilionskog grada.

Deponija je okružena visokim belim zidom. Naš vodič se prijavljuje na kapiji (naše pasoše nisu tražili, ali ne mogu, a da ne primetim sličnost rituala na ulazima u najraznovrsnije deponije) i ulazimo. Isprva prolazimo pokraj štala u kojima se, radi lečenja, drže obolele krave, a onda kroz unutrašnju kapiju.

Žbunje i drveće potpuno je prekriveno muvama, čitavim rojevima, kao i jajačcima. Naš vozač je zgrožen

što želimo baš tamo i rol-kragnu svog džempera navlači preko nosa. A miris mesa koje truli toliko je oistar, gotovo da nagriza služokožu nosa.

Na poljani leže razbacane strvine. Jedan pripadnik kaste parija, volovskom dvokolicom dovozi po dve-tri strvine odjednom i istovara ih, a drugi ga dočekuju da odmah oderu kožu, pre nego što počne da truli. Svetе krave se ne jedu, ali se koriste rogovi, papci, koža i kosti.

Od sisara, video sam samo mungosa *Herpestes edwardsii* (začudo, ni-jednog pacova). Među strvinama goveda koračaju čaplje govedarke *Bubulcus ibis*, prate ih, valjda na poslednju ispašu. Druge vrste su uključivale crvenoglave ražnjeve *Pseudeobis papillosa* i brojne crne lunje *Milvus-migrans*. Na onižoj akaciji stoji kritično ugroženi indijski beloledi sup *Gyps bengalensis*, koga maltretira indijska vrana *Corvus splendens*, sleće mu na leđa, tuče ga kljunom, doslovno ga vuče za perje...

Isprva, to je jedina vrsta strvinara koju vidimo, ali Piter Rajan pomišlja da se možda kriju od nas, pa odlazi da ih, ako uspe, poplaši u čestaru akacija. I, koji minut kasnije, nekih dvadesetak belih kanja *Neophron percnopterus* ispunjava nebo iznad nas!

Na skali smrada od 1 do 5, zimi to je 6. Leti... to mora biti sam pakao.

Dragan Simić

Foto: Dušanka Stoković - Simić, Čaplje govedarke na banijanu *Ficus bengalensis*, India - Lokalitet 1

Svesni da jedna ekspedicija nije dovoljna kako bi se spoznala ornitofauna države-kontinenta, na našem putu po Australiji, držali smo se Kvinslenda. Ovaj severoistočni deo Australije odlikuju predivna obala, tropske kišne šume i ogromno prostranstvo sušne unutrašnjosti

Ptice zemlje kraljičine

Veliko dvorište u predgrađu Brizbejna dovoljno je da okupira pažnju ljubitelja prirode i pripremi ga za čudesna drevnog i izolovanog kontinenta. Iako iscrpljeni letom, u kom smo promenili i poluloptu i vremensku zonu, u zoru smo skočili na poznato smeholiko oglašavanje kukubare Dacelono vaeguineae, koje je dolazilo sa antene

Prve kengure *Macropus giganteus* videli smo u dvorištu. Dotrčali su od komšija, kroz posebno dizajnirane otvore u ogradi koji im omogućavaju slobodnu komunikaciju. Do kraja dana mnogo šta je preletelo dvorište, sletalo na travu i eukaliptuse. Dugini papagaji *Trichoglossus haematodus* i bojom i oblikom jasno stavljaju do znanja da ste u tropima, a svrakaste ševe *Gralina cyanoleuca* i žutoćubi kakadui *Cacatua galerita* najavljuju posebnosti Australije.

Oskudnost vode naterala je stanovnike ove zemlje da prave rezervoare, bare i jezerca u svojim dvorištima i na farmama. Barske ptice to obilato koriste, tako da se većina domaćina mogu pohvaliti australijskim šumskim patkama *Chenonetta jubata* i crnim kormoranima *Phalacrocorax sulcirostris*, a oni boljii svrakastim guskama *Anseranas semipalmata*. Ko voli ptice vodenih staništa, treba da ode na najveću obližnju „vodu“ - Tihookean. Uz obale su ostrigari *Haematonotus longirostris*, mangrovske čaplje *Butorides striata* i australijski pelikani *Pelecanus conspicillatus*... Vrlo retko se na peščanim sprudovima mogu videti i crni labudovi *Cygnus atratus*. Belotrbog orla *Haliaeetus leucogaster*

Puzavice u NP Meri Kernkros

videli smo samo duž ostrva Frejzer, najvećeg peščanog ostrva na svetu (1840 km²). Ovde se u vožnji džipom po peščanoj obali može videti i pokoj dingo *Canis dingo*. Jedan od najlepših ukrasa Pacifika je Veliki koralni greben, do kojeg stižemo nakon dvočasovne plovidbe. Iznad veličanstvenog podvodnog šarenila korala i riba, stare turističke platforme vrve od čađavih čigri *Sterna fuscata* i crnopoplitačnih čigri *Sterna sumatrana*, bluna *Sula leucogaster*, fregata *Fregata ariel*...

Penant (*Platycercus elegans*)

Droplja (*Ardeotis australis*)

Kopneni pandani bogatih i produktivnih koralnih grebena su tropske kišne šume, gde ulogu pokretnog šarenisa (kaleidoskopa), umesto riba imaju ptice. Šumske ptice su ovde velike i glasne, čime se dodatno iskazuju prirodni potencijali ovih izuzetnih ekosistema. U tome se ističu vompu golub *Ptilinopus magnificus*, crvena rozela *Platycercus elegans*, kraljevski papagaj *Alisterus scapularis*, zelena mačkarka *Ailuroedus crassirostris* i bučna pita *Pitta versicolor*. U potrazi za njima prošli smo mnoga velika i vrlo poznata zaštićena prašumska područja (Springbruk, Jungela, Frejzer...), ali najveće bogatstvo vrsta bilo je u malom lokalnom nacionalnom parku Meri Kernkros. Na tlu većine šuma ima mnogo humki megapoda *Alectura lathami*, tzv. Šipražnih čurki, a vrlo često i one same se mogu primetiti, budući da nisu plahe. Šumske potoke krase i azurni vodomari *Alcedo azurea*. U jednom od ovih potoka, zahvaljujući kombinaciji sreće i terenskog iskustva, posmatrali smo skrovito pticoloiko stvorenje - kljunara *Ornithorhynchus anatinus*. Sveukupno, ove šume i biljke u njima deluju drevno i uz sise re torbare daju snažan utisak da se nalazimo na mestu gde su zemljina

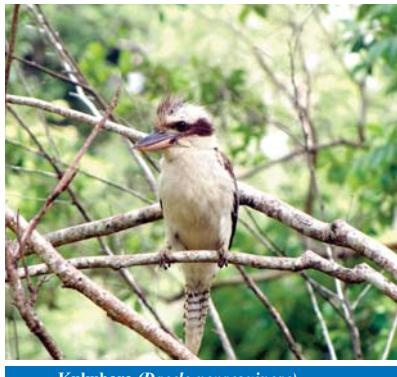
Kraljevski papagaj (*Alisterus scapularis*)

Megapoda (Megapodiidae)

kora i živi svet u nekoj od razvojnih faza iz daleke prošlosti.

Da bi se sa obale stiglo u sušnu unutrašnjost, potrebne su duge vožnje pustim putevima. Na usputnim suvim pašnjacima vidaju se emui *Dromaius novaehollandiae*, brolga ždralovi *Grus rubicunda* i australijske droplje *Ardeotis australis*. Biser ovog kraja je klisura Karnarvon, izuzetan predeo rekom oblikovanog kamena peščara. Nad klisurom i suvim kamenjarima lete veličanstveni i lepi zlatorerepi orlovi *Aquila audax*. Duž reke su prozračne eukaliptusove šume raznobojnih kora, gde u žbunju ima crvenoledih australijskih carića *Malurus melanocephalus*.

Kukubara (Dacelo novaeguineae)

Povratak iz suvih predela ka obali obiluje prizorima rozikastih galah kakadua *Eolophus roseicapilla*, a u nekoliko navrata uživali smo i u impozantnim crvenorepim crnim kakaduima *Calyptorhynchus banksii*, za koje se ovde priča da predviđaju kišu. Obilazak Kvinslenda završavamo slično kako smo i počeli, posmatranjem kukubara i slušanjem njihovog semeholikog oglašavanja, kao jedne od najkarakterističnijih i najosobenijih ornitoloških impresija Australije.

Tekst: **Nikola Stojnić**

Fotografije: **Sonja Mudri-Stojnić**

U "državi bašta"

CRNI LABUDOVI, BELI IBISI I CRNO-BELI VRANCI U VIKTORIJI

Kad se spomene Australija, prvo pomislimo na otrovne vrste zmija i paukove koji tamo žive. Ustvari, ovaj kontinent krije raznobojni svet ptica o kojima mi, Evropljani, maštamo. Australijsku najmanju i najgušće naseljenu državu Viktoriju, posetio sam prethodne dve godine u zimskom periodu, za koji tamošnji žitelji kažu da je nezahvalniji za posmatranje ptica od letnjeg.

Foto: Strahinja Petrović, Phillip Island

Foto: Strahinja Petrović, Trichoglossus haematodus

U sprkos tome, imao sa priliku da prisustvujem neverovatnim prizorima kao što su migracija crne lunje *Milvus migrans* (čija su jata na nekim mestima brojala i do 500 primeraka), zatim pašnjaci prekriveni čapljama govedarkama *Bubulcus ibis*, razne vrste papagaja koji borave po gradovima i selima zamenjući „naše“ golubove...

Na ovom kontinentu najviše me je oduševio stepen socijalizacije ptica sa ljudima. Nisam mogao da zamislim da se grabljivici može prići bliže od 50 metara, a tamo sam posmatrao belu lunju *Elanus axillaris* kako lovi udaljena samo nekoliko metara. Pošto sam većinu vremena proveo na farmi sa roditeljima, praktično svakog trenutka bio sam okružen pticama. Na farmi i u većem delu Viktorije, dominiraju šumske zajednice eukalip-

Foto: Strahinja Petrović, Elanus axillaris

tusa *Eucalyptus spp.* koji se na ovom kontinentalu sreće u više od 500 vrsta.

U sklopu farme nalazi se i malo jezero na kom se gnezde sultanka *Porphyrio porphyrio* i australijska barska koka *Gallinula tenebrosa*. Pored njih, jezero redovno posećuju pacifička patka *Anas superciliosa*, mali crno-beli vranac *Microcarbo melanoleucus*, razne vrste čaplji, među kojima su najbrojnije istočna velika bela čaplja *Ardea modesta*, belolika čaplja *Egretta novaehollandiae* i kaledonski gak *Nycticorax caledonicus*. Od ptica pevačica na farmi sam posmatrao velika jata zeba crvenih obrva *Neochmia temporalis* i vilincarića *Malurus cyanurus*. Možda najpoznatija ptica Australije, australijska svraka *Cracticus tibicen*, koja spada među najinteligentije ptice na svetu, bila je redovan posetilac farme i pasnjih hranilica na njoj. Najzanimljivije se oglašavala kukabara *Dacelo*

Foto: Strahinja Petrović, Dacelo novaeguineae

Foto: St. Petrović, Chroicocephalus novaehollandiae

novaeguineae, koja svojim „smejanjem” često najavljuje kišu.

Imao sam priliku da posetim i Melburn, koji, iako metropoliska, urba sredina, krije pregršt životinskog sveta. Po parkovima slobodno šetaju crni labudovi *Cygnus atratus* i beli ibisi *Threskiornis molucca*, dok drveće okupiraju šareni loriji *Trichoglossus haematodus* i beli kakadui *Cacatua galerita*. Pošto se Melburn nalazi na moru, njegovi redovni posećnici su i srebrni galebovi *Chroicocephalus novaehollandiae*.

Foto: Strahinja Petrović, Microcarbo melanoleucus

Osim u Melburnu, jedan dan sam proveo i na Filipovom ostrvu, koje je jedno od nekoliko mesta na svetu gde se može videti patuljasti pingvin *Eudyptula minor*. Pored njega, tu se gnezde i druge morske ptice, među kojima su najbrojniji kratkorepi zovoj *Puffinus tenuirostris*, velika čubasta čigra *Thalasseus bergii*, crni ostrigar *Haematopus fuliginosus* i pacifički galeb *Larus pacificus*, koji je sličan evropskom crnom galebu. Za narandžastotrebe papagaje *Neophema chrysogaster*, kojih u divljini ima manje od 50 jedinki (kritično ugrožen na IUCN crvenoj listi), ovo ostrvo je važna usputna stanica u seobi između Australije i Tasmanije.

Viktorija je najnaseljenija država najmanje naseljenog kontinenta, ali prosečnom evropskom ptičaru pruža zapanjujuće i nesvakidašnje susrete sa pticama. Uverite se i sami.

Strahinja Petrović

Trovanje ždralova na oranici kod Sanada

Dana 24. aprila 2014. godine u popodnevnim satima prilikom obilaska vodenog staništa zvanog „Dugačka slatina” kod Sanada (opština Čoka) ornitolog Jožef Gergelj, tadašnji predsednik Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije je našao više leševa sivih ždralova (*Grus grus*) na jednoj povećoj parceli sa izniklim kukuruzom. Detaljnim obilaskom dotične parcele od oko sto hektara našao je ukupno 19 uginulih ždralova, strogo zaštićenih vrsta ptica. Posumnjao je da se radi o masovnom trovanju sa nekim sredstvom za zaštitu useva i narednog dana obavestio nadležene pokrajinske i republike organe.

Foto: Atila Agošton, stradanje ždralova

Fitosanitarni inspektor Fejče Georgina iz uprave za zaštitu bilja Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, kao i pokrajinski inspektor zaštite životne sredine Silvija Dakić, 26. aprila 2014. godine, izašle su na lice mesta i sačinile zapisnik. Sakupljen je uzorak izniklog kukuruza i neposejanih semena kukuruza sa površine parcele. Uzorak je istog dana prebačen u akreditovanu laboratoriju „Soljaproteina” u Bečeu, gde je utvrđeno je da je semenski kukuruz prilikom setve bio tretiran karbofuranom, poznatim kao furadan koji spada u najopasnije otrove za toplokrvne organizme. Koncentracija karbofurana je mnogostruko prešla dozvoljenu dozu za upotrebu u poljoprivredi protiv štetocina i insekata. Inače, promet furadana je zabranjen u Srbiji od 1. januara 2014. godine, a upotreba je zabranjena od 30. juna 2014. godine.

Republički veterinarski inspektor opštine Čoka, Emil Poljak je 27. aprila 2014. godine naložio uklanjanje i uništavanje leševa ždralova. Radnici „Zoohigijenske službe” opštine Kikinda su neškodljivo uklonili leševe ždralova, da ne bi došlo do sekundarnog trovanja nekrofagih vrsta. Sanadski lovci su kasnije

našli još i uginule fazane, divlje guske i jednu divlju svinju! Jedan od stradalih ždralova je na levoj nozi nosio plastični kolor-prsten crvene i limun-žute boje sa brojem 38 kao i metalni prsten sa označkom MUSEUM ZOOL HELSINKI FINLAND M-65326, a na desnom pisku imao je kombinaciju kolor-prstenova: plava-bela-crvena radi vizuelne identifikacije iz daljine.

Tri uginula ždrala su prebačena u Pokrajinski zavod za zaštitu prirode, odatle su kasnije dalje prosleđeni u Naučni institut za veterinarstvo „Novi Sad” radi analize želudačnog sadržaja uginulih ptica. U želudačnom sadržaju sve tri ptice je nađena ogromna koncentracija od 300-500mg/kg što izazva trenutnu smrt ždralova, posle konzumacije tretiranog semena kukuruza.

Inspektor zaštite životne sredine i fitosanitarni inspektor su pokrenuli krivčni postupak protiv zakupca državne parcele od 83 ha na kojoj su nađeni otrovani ždralovi.

O ekološkom incidentu su obavesteni i mediji, a sve državne televizijske i novinske kuće su obavestile javnost o masovnom trovanju ždralova kod Čoke.

Atila Agošton i Jožef Gergelj

DUGOREPA SOVA

Ljubav boli!

Sve je počelo 27. aprila 1998. god. kada sam pretraživao veliku uvalu na severnom delu Lisiće glave (Vršačke planine). Spuštajući se niz uvalu, ugledao sam gnezdo jastreba na visokoj lipi.

Čim sam se približio stablu, ženka dugorepe sove *Strix uralensis* poletela je s obližnjeg drveta. Tada sam shvatio ko je, zapravo, u gnezdu. Nije daleko otišla, sletela je petnaestak metara od gnezda, samo sa druge strane. Nadle-tala me je dok sam se penjao ka gnezdu. Što sam bio bliže, ova ogromna sova sve više se približavala. Otpriklike metar i po do cilja, pokušao sam da se namestim u rašljama drveta da bih se odmorio pre no što doprem do samog gnezda. Tada je usledio napad! Osetio sam snažan udarac u predelu glave i vrata. U prvom trenutku nisam shvatio šta se dogodilo. Ako izuzmem jedan bezazleni napad utine u detinjstvu, ni jedna ptica grabljivica nije me neposredno napala, tako da ovo nisam očekivao.

Ženka dugorepe sove sletela je petnaestak metara dalje i zauzela stav za ponovni napad. Stajala je na istoj visini i gledala me je pravo u oči, isčekujući moj sledeći pokret kako bi krenula u akciju. Bez obzira na napad, pošao sam ka gnezdu, s mnogo više opreza. Napala je ponovo. Ovaj put izbegao sam udarac, braneći se rukom. S obzirom na to da je sova bila uporna i srčana, da sam ozbiljno krvario i da sam se na visini od petnaestak metara držao jednom rukom za drvo, odustao sam od kontrole gnezda, bar ovaj

Foto: Vojkan Đorđević

Dugorepa sova – najodaniji branitelj svog potomstva među pticama koje sam upoznao

put. Kada sam sišao sa drveta, krv koja je natopila kosu počela je da se zgrušjava, tako da sam, sat i po kasnije, vraćajući se kući, vrlo sumnјivo izgledao prolaznicima.

Do 2006. dugorepa sova se sporađično gnezdila na Vršačkim planinama ili je to moj utisak. Po gnezdećoj sezoni najviše je bilo dva gnezdeća para. Tokom zime 2005/06. postavili smo tri kućice velikog formata na mestima gde sam viđao dugorepe sove i tamo gde su se gnezdile. Marta 2006. pregledao sam sve kućice na terenu, ali s posebnim očekivanjima tri pomenute. U jednoj od njih ležala je dugorepa sova na četiri sveže snešena jajeta! To je bio početak ere gnezđenja ove

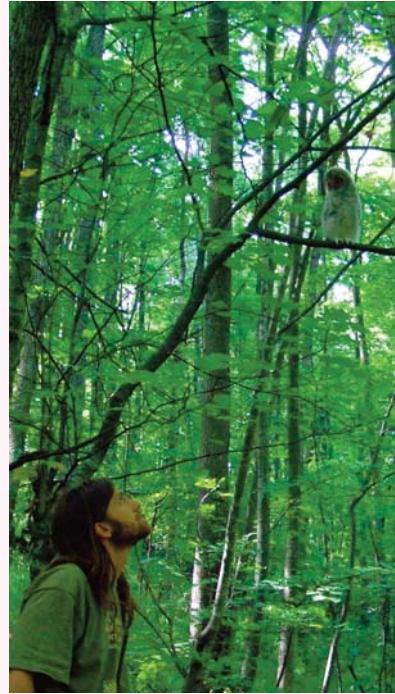

Foto: Aleksandar Rankov

Ko koga više voli?

vrste u kućicama na Vršačkim planinama. U ovakvim gnezdima do 2011. zabeleženo je devet parova tokom jedne gnezdeće sezone. Primetili smo da i šumske sove zauzimaju kućice velikog formata i kasnije smo postavljali samo takve. Na jednoj teritoriji dugorepih sova postavili bi smo dve ili tri kućice, jer smo primetili da ova vrsta ima potrebu da menja duplje ili gnezda. Dešavalо se da dugorepa i šumska sova naizmenično „razmenjuju“ kućice. Do sada smo na Vršačkim planinama postavili 76 kućica za šumske i dugorepe sove i 15 kućica u drugim šumskim staništima u južnom Banatu. Od 1999. godine, kada smo postavili prve kućice, do danas, ova aktivnost proširila se na čitavu Srbiju, što je pomoglo mnogim sovama, ali i nama da ih bolje upoznamo i to znanje usmerimo na njihovu zaštitu.

Milivoj Vučanović

Foto: Milivoj Krstić

Do sada je na Vršačkim planinama postavljeno 76 kućica za šumske i dugorepe sove

Foto: Milivoj Vučanović

Gnezdo je razlog roditeljske predanosti dugorepe sove

Foto: Milivoj Vučanović

Kandže su razlog brige prstenovača mladunaca dugorepe sove

Jastreb i kopci u Srbiji

ilustracije: Szabolcs Kókay
www.kokay.hu

Jastreb (*Accipiter gentilis*)

Veličina: 48-68,5 cm

Stanište: šume, šumareci i njihova okolina, na svim nadmorskim visinama, a retko i u neposrednoj okolini naselja ili u njima

Brojnost u Srbiji: 1.400 – 1.800

Trend populacije: Stabilan

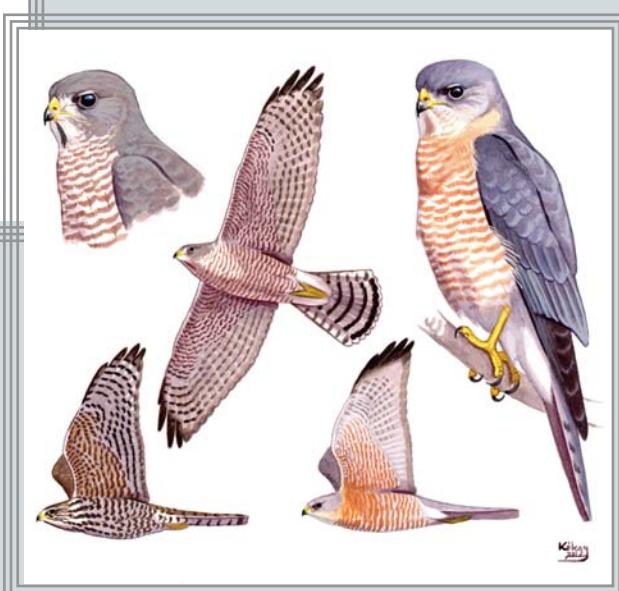
Kobac (*Accipiter nisus*)

Veličina: 28-38 cm

Stanište: šumska ili poluotvorena staništa u svim visinskim zonama, preferira razređene četinarske i mešovite šume u brdskim predelima, sve češće naseljava neposredne okoline i sama ljudska naselja

Brojnost u Srbiji: 700 – 900

Trend populacije: Stabilan

Kratkoprsti kobac (*Accipiter brevipes*)

Veličina: 33-38 cm

Stanište: biotopi poluotvorenog tipa, ispresecani hrastovim zabranima i starim voćnjacima u rečnim dolinama

Brojnost u Srbiji: 8 – 15

Trend populacije: Fluktuirajući

Izvor podataka o brojnosti i trendu populacije: Puzović S, Simić D, Saveljić D, Gergelj J, Tucakov M, Stojnić N, Hulo I, Ham I, Vizi O, Šćiban M, Ružić M, Vučanović M. & Jovanović T. (2002): Birds in Serbia and Montenegro – breeding population estimates and trends: 1990-2002. Ciconia 12: 35-120.

Izvor podataka o veličini vrsta: del Hoyo, J., Elliott, A. & Sargatal, J. eds. (1994). Handbook of the Birds of the World. Vol. 2. New World Vultures to Guineafowl. Lynx Edicions, Barcelona

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE